

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

1000874329

Centralbiblioteket

fol Abe

fol
Abe

UTBILDNINGS-
DEPARTEMENTET

DAGSPRESS PÅ MIKROFILM
FILMNING – ARKIVERING – LÄSNING

Tidningsfilmningskommitténs andra rapport

UTBILDNINGS-
DEPARTEMENTET

Tidningsfilmningskommittén

DAGSPRESS PÅ MIKROFILM
2.
FILMNING – ARKIVERING – LÄSNING

Tidningsfilmningskommitténs andra rapport

UTBILDNINGSD
DEPARTMENTET

DAGSPRESS PÅ MIKROFILM

FILMING - ARKIVERING - LÄSNING

Förhållningssättet mellan de olika

Till Statsrådet och chefen för
utbildningsdepartementet

Genom beslut den 18 maj 1973 bemyndigade Kungl Maj:t dåvarande statsrådet Moberg att tillkalla högst fem sakkunniga att svara för planering m m av verksamheten med mikrofilmning av den svenska dagspressen. De med stöd av detta bemyndigande tillkallade sakkunniga har antagit benämningen tidningsfilmningskommittén (TFK).

Med skrivelse den 14 februari 1975, i vilken bl a kommitténs sammansättning redovisades, har kommittén överlämnat sin första rapport Dagspress på mikrofilm (Ds U 1975:4). Vidare har kommittén i skrivelse den 18 augusti 1975 lagt fram förslag om rätt att framställa kopior av tidningsfilm.

Sedan kommitténs första rapport avlämnades, har ytterligare två experter tillkallats för att biträda kommittén, nämligen den 20 maj 1975 bibliotekarien Gösta Johnsen och den 17 oktober 1975 departementssekreteraren Bengt Wedel, vilken genom samma beslut entledigades som biträdande sekreterare. Vidare har den 20 maj 1975 filofilosofie kandidaten Tom Wästfelt entledigats som biträdande sekreterare. Genom beslut den 7 september 1976 har assistenten Lars Santesson förordnats som biträdande sekreterare.

Kommittén överlämnar härmed sin andra rapport, i vilken behandlas frågor om arkivering av tidnings- och filmoriginal, urval av ett nationalexemplar av befintligt tidningsmaterial m m samt om lokaler, läsmiljö och läsutrustning. I direktiven föreskrivna samråd har ägt rum.

Kommittén anser sig härmed ha fullgjort sitt uppdrag.

Stockholm den 17 november 1976

Benkt Kommander

Måns Backelin

Olov Höglund

Kerstin Sönnerlind

Jarl Torbacke

/Sten Körner

Lars Santesson

Innehållsförteckning

Skrivelse till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet	I
Innehållsförteckning	III
Bilageförteckning - Förkortningslista	IV
Sammanfattning	1
Avsnitt	
1 Bakgrund	3
2 Utgångspunkter	8
2.1 Arkivering av kontinuerligt utkommande tidningar	8
2.2 Arkivering m m av befintligt tidnings- material	8
2.3 Lokaler för arkivering av tidningar och tidningsfilm	9
2.4 Läsmiljö och läsutrustning m m	13
3 Överväganden och förslag	19
3.1 Arkivering av kontinuerligt utkommande tidningar	19
3.2 Arkivering m m av befintligt tidnings- material	22
3.3 Lokaler för arkivering av tidningar och tidningsfilm	35
3.3.1 Lokaler för arkivering av tidningsfilm	35
3.3.2 Lokaler för arkivering av nationalexemp- laret av tidningar	36
3.3.3 Avveckling av tidningsmagasin	38
3.4 Läsmiljö och läsutrustning	43
3.5 Filmning och filmbehov	47
3.5.1 Behandling av film	47
3.5.2 Kopiering och tillhandahållande av film	50
4 Författningsreglering	56

Bilageförteckning

- 1 Redovisning av enkät rörande de vetenskapliga bibliotekens tidningsbestånd m m
- 2 Rutinbeskrivning för filmning och arkivering av nationalexemplar av tidningar jämte utgallring av dubblettmaterial
- 3 Redovisning av förteckningsarbete i statens biblioteksdepå i Bålsta våren 1975
- 4 Arkivbeständighet hos papper
- 5 Behandling av film
- 6 Krav och önskemål för handdriven läsapparat för mikrofilm
- 7 Förslag i fråga om rätt att framställa kopior av tidningsfilm
- 8 Medel för retrospektiv mikrofilmning av svenska dagstidningar i skyddssyfte budgetåret 1977/78
- 9 Förslag till förordning om mikrofilmning av tidning m m

Förkortningslista

AK	= andra kammaren
DAK	= dataarkiveringskommittén
FK	= första kammaren
GUB	= universitetsbiblioteket i Göteborg
ISO	= International Organization for Standardization
KB	= kungl biblioteket
KBS	= byggnadsstyrelsen
LUB	= universitetsbiblioteket i Lund
LUP-nämnden	= samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor
rskr	= riksdagsskrivelse
SFS	= svensk författningssamling
SIS	= Sveriges standardiseringskommission
SP	= statens provningsanstalt
STA	= svenska tidningsavdelningen
SU	= socialutskottet
SUB	= universitetsbiblioteket i Stockholm
TFK	= tidningsfilmningskommittén
UKÄ	= universitetskanslersämbetet
UUB	= universitetsbiblioteket i Uppsala
UUH	= utrustningsnämnden för universitet och högskolor

Sammanfattning

Frågan om arkivering av tidnings- och filmoriginal behandlar kommittén med utgångspunkt i sin föregående rapport, där det föreslogs att mikrofilmningen av den svenska dagspressen skall omfatta såväl löpande tidningsutgivning som befintligt tidningsbestånd. Det filmade materialet av löpande tidningsutgåvor bör enligt kommittén arkiveras som nationalexemplar.

För närvarande levereras exemplar av svenska dagstidningar till vart och ett av kungl biblioteket (KB) samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. Den i direktiven givna förutsättningen att endast en fullständig omgång skall bevaras i original för framtiden medför att man bör pröva om befintligt tidningsbestånd vid något av nämnda bibliotek kan utpekas som nationalexemplar. Kommittén konstaterar dock att kompletteringar måste göras, oavsett vilket tidningsbestånd som väljs. Frågan har därför prövats mot bakgrund av organisatoriska och lokalmässiga förhållanden. Därvid har kommittén funnit att KB bör utses till det bibliotek som skall förvara nationalexemplaret och att detta bör arkiveras i statens biblioteksdepå i Bålsta. Det tidningsbestånd som hör till KB bör utgöra grund för nationalexemplaret. I samband med detta förslag anger kommittén hur komplettering av nämnda exemplar bör ske.

Sedan nationalexemplaret efter filmning arkiverats, bör enligt kommittén dubblettmaterialet i de fyra berörda biblioteken så snart som möjligt gallras ut. Dessa bör - liksom det centrala ledningsorganet vid KB - erhålla fullständiga kopiaomgångar av det kontinuerligt och retrospektivt filmade materialet med hänsyn bl a till gallringsförfarandet. Vidare bör universitetsbiblioteken i Stockholm, Umeå och Linköping ges tillgång till kopiaomgångar av den kontinuerliga filmningen.

Den retrospektiva filmningen av ännu ofilmade tidningsbestånd kan enligt kommittén väntas ta åtskilliga år i anspråk. Detta påverkar takten i gallringen och därmed friställandet av magasinslokaler vid berörda bibliotek.

I fråga om läsmiljö och läsutrustning redovisar kommittén en rad önskemål. En handdriven läsapparat tillverkad av Valmet OY (Finland) har anpassats till kommitténs krav och senare levererats till en rad bibliotek och institutioner.

Filmoriginalet bör enligt kommittén förvaras i riksarkivets underjordiska magasin. Beträffande förvaringsförhållanden för såväl filmoriginal som nationalexemplar av tidningar hänvisar kommittén till dataarkiveringskommitténs undersökningar.

De löpande kostnaderna för genomförande av kommitténs förslag i denna och föregående rapport kan för den närmaste 15-årsperioden uppskattas till sammanlagt ca 3,8 milj kr per år enligt 1976 års löne- och prisläge. Härtill kommer vissa engångskostnader.

Kommittén lägger fram förslag även till författningsreglering rörande filmningens genomförande, urval av nationalexemplar och utgallring.

1 Bakgrund

Kommittén tecknade i sin första rapport Dagspress på mikrofilm (Ds U 1975:4 s 4 f) en allmän bakgrund rörande mikrofilmningen av den svenska dagspressen. I det följande begränsar kommittén sin redovisning av bakgrunden till vad som hänger samman med de förslag som läggs fram i nu föreliggande rapport, dvs till frågor rörande inventering av tidningsmaterial och val av nationalexemplar, arkivering och utgallring samt krav på lokaler och utrustning.

Vid 1966 års riksdag väcktes motioner med begäran om utredning rörande mikrofilmning av den svenska dagspressen (FK 1966:460, AK 1966:559). Statsutskottet hemställde i sitt av riksdagen sedermera godkända utlåtande (SU 1966:148, rskr 1966:348) att riksdagen skulle begära utredning av möjligheten att med allmänna medel bekosta kontinuerlig mikrofilmning av den svenska dagspressen.

Statskontoret erhöll 1967-12-15 uppdrag att utföra den av riksdagen begärda utredningen. I februari 1972 lade statskontoret fram en rapport med förslag om mikrofilmning av den svenska dagspressen. I rapporten framhölls bl a att man inom statskontoret gjort vissa jämförelser i fråga om utrymmesbehov för tidningar i original och på mikrofilm. Därvid hade man funnit att tidningar som förts över från originallägg till 35 mm rullfilm kräver endast 1/36 av originalets utrymme vid en förminskningsgrad av ca 15 x. Avsevärda lokalutrymmen skulle sålunda enligt statskontoret kunna frigöras, om hela tidningsmaterialet mikrofilmades.

I prop 1973:1 (bil 10 s 392) föreslog föredragande statsrådet att mikrofilmning av den svenska dagspressen skulle komma till stånd i huvudsak efter de riktlinjer som statskontoret föreslagit. Återstående detaljundersökningar borde - enligt föredraganden - utföras av en organisationskommitté.

Föredragande statsrådet bemyndigades 1973-05-18 att tillkalla en organisationskommitté, bestående av högst fem ledamöter, med uppgift att svara för planering m m av verksamheten med mikrofilmning av den svenska dagspressen. Enligt utdrag ur statsrådsprotokollet nämnda dag anförde föredraganden i denna fråga bl a följande (jfr kommitténs första rapport Dagspress på mikrofilm s 11 f).

En första uppgift /för organisationskommittén/ bör vara att förbereda den löpande filmningen av varje svensk dagstidning..... Ett exemplar av varje tidning bör normalt bevaras i original. Samtliga upplagor, avläggare och editioner behöver inte komma i fråga för arkivfilmning.

Vad beträffar den /retrospektiva/ tidningsfilmningen krävs sannolikt viss inventering av tidningsbestånden vid berörda bibliotek för urval av lämpliga tidningsårgångar för filmning. Kommittén bör därvid beakta att viss mikrofilmning av tidningar redan har utförts.

I samband med att tidningsmaterialet arkiveras på mikrofilm kommer behovet av lokaler för magasinering av tidningar att minska. Kommittén bör, i samverkan med samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor¹⁾, dra upp riktlinjer för en successiv avveckling av befintliga tidningsdepåer vid de vetenskapliga biblioteken. Därvid bör dock kommittén beakta att normalt ett exemplar av varje tidning bör bevaras i original för framtiden. Var detta skall placeras bör kommittén närmare utreda, liksom frågan om de lokaler som nu finns för förvaring av tidningar även i fortsättningen behöver tas i anspråk för biblioteksändamål.

..... Åtskilliga remissinstanser har framhållit, att de läsapparater som nu finns vid biblioteken brister i kvalitet. Kommittén bör utreda såväl det kvantitativa behovet av som det kvalitativa kravet på apparatur för läsning av mikrofilmad tidningsmaterial samt därvid samråda med utrustningsnämnden för universitet och högskolor samt dataarkiveringskommittén.

Kommittén bör samråda med dataarkiveringskommittén i frågor som gäller förvaring av och arkivbeständighet hos mikrofilm samt följa den utprovningsverksamhet som dataarkiveringskommittén bedriver vid statens provningsanstalt.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade föredragande statsrådet 1973-05-18 en organisationskommitté, bestående av fem ledamöter, med uppgift att svara för planering m m av verksamheten med mikrofilmning av den svenska dagspressen.

1) LUP-nämnden

Förordningen utarbetad av kommittén för utvärdering av högskoleutbildningen i Sverige, med uppdrag att utvärdera den svenska högskoleutbildningen i Sverige. Utvärderingen ska innehålla en översikt över den svenska högskoleutbildningen, dess utveckling och förhållanden till andra länder. Utvärderingen ska också innehålla förslag på åtgärder för att förbättra utbildningen. Utvärderingen ska vara en del av den nationella utvärderingsstrategin för högskoleutbildningen i Sverige.

Den första utvärderingen av högskoleutbildningen i Sverige ska genomföras senast den 31 december 2006. Utvärderingen ska vara en del av den nationella utvärderingsstrategin för högskoleutbildningen i Sverige. Utvärderingen ska innehålla en översikt över den svenska högskoleutbildningen, dess utveckling och förhållanden till andra länder. Utvärderingen ska också innehålla förslag på åtgärder för att förbättra utbildningen.

Utvärderingen ska innehålla en översikt över den svenska högskoleutbildningen, dess utveckling och förhållanden till andra länder. Utvärderingen ska också innehålla förslag på åtgärder för att förbättra utbildningen. Utvärderingen ska vara en del av den nationella utvärderingsstrategin för högskoleutbildningen i Sverige.

I samband med utvärderingen ska utvärderingsmyndigheten samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med högskolorna och högskoleutbildningsnämnden för att utvärdera utbildningen. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med högskolorna och högskoleutbildningsnämnden för att utvärdera utbildningen.

Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med högskolorna och högskoleutbildningsnämnden för att utvärdera utbildningen. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet.

Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med högskolorna och högskoleutbildningsnämnden för att utvärdera utbildningen. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet.

Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med högskolorna och högskoleutbildningsnämnden för att utvärdera utbildningen. Utvärderingsmyndigheten ska också samverka med andra myndigheter och myndigheter i utlandet.

I sin första rapport Dagspress på mikrofilm, som 1975-02-14 överlämnades till chefen för utbildningsdepartementet, anförde kommittén i huvudsak följande.

Enligt lagen (1949:166, ändrad 1961:25) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift skall ett exemplar av varje tryckt skrift levereras till vart och ett av kungl biblioteket (KB) samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. En betydande del av det leveranspliktiga svenska trycket utgörs av dagstidningar. Av samtliga dagstidningar bevarar vart och ett av nämnda bibliotek minst en edition.

Förvaringen av dagstidningsmaterialet ställer stora krav på utrymmen. Uppskattningsvis 25 - 30 % av totala antalet hyllmeter - motsvarande en yta av nära 8 000 m² - vid nämnda bibliotek utgörs av tidningar. Lokalbehovet för dagstidningar växer med uppskattningsvis 150 m² per år.

Arbetet med att ta emot, förvara och tillhandahålla dagstidningar i original är förenat med betydande kostnader och olägenheter från servicesynpunkt. Tidningarna binds vanligen i tunga och skrymmande lägg. Genom bindningen fördröjs tillgängligheten av tidningarna avsevärt. Till detta kommer den överhängande risken av att det äldre tidningsmaterialet går förlorat för eftervärlden genom att papperet förmultnar eller slits ned.

Såväl skyddssynpunkter som ekonomiska aspekter har drivit fram mikrofilmning av dagspressen. Genom sådan mikrofilmning kan nedslitningen av läggen reduceras och centralt belägna bibliotekslokaler disponeras för andra ändamål. Vidare blir tidningsmaterialet genom mikrofilmning relativt snabbt tillgängligt samt lätt att distribuera och att i enskilda delar överföra till papperskopia.

Mikrofilmning av dagstidningar har kommit till stånd i en rad länder, främst efter andra världskriget. Sedan år 1948 har en betydande del av den svenska dagspressen mikrofilmats - såväl kontinuerligt som retrospektivt.

Enligt kommittén bör tidningsfilmningen omfatta både fullständig kontinuerlig filmning, dvs löpande filmning av varje dagstidning som utkommer i Sverige, och retrospektiv filmning, dvs filmning av sådana serier av svenska dagstidningar som finns vid de vetenskapliga biblioteken och som tidigare inte filmats. I ett längre tidsperspektiv bör en begränsad retrospektiv omfilmning komma till stånd av vissa svenska dagstidningar som tidigare filmats.

Den kontinuerliga filmningen bör prioriteras. Denna verksamhet bör erhålla resurser som medger att alla

dagstidningar som kommer ut i Sverige kontinuerligt filmas. I andra hand bör retrospektiv filmning av tidigare icke filmat material komma i fråga. Filmningen bör som hittills genomföras på 35 mm operfore-rad rullfilm.

Vid den kontinuerliga filmningen bör huvudeditionen och - för de större storstadstidningarna - dagens första edition samt för samtliga tidningar ändrade sidor jämte löpsedlarna filmas. Materialet föreslås utsorterat för leverans på respektive tidningstryckeri enligt en särskild leveransinstruktion. Kommittén utgår vid sina kostnadsberäkningar från att den retrospektiva filmningen genomförs under en period av femton år.

Den med tidningsfilmningen förenade verksamheten bör knytas till det statliga biblioteksväsendet. Kommittén föreslår att en särskild organisatorisk enhet för ifrågavarande verksamhet inrättas vid KB. Arbetsuppgifterna kräver enligt kommitténs bedömning en personal motsvarande 11 årsverken. Lönekostnadsökningen vid KB för ett nettotillskott av 6 årsverken beräknar kommittén i 1974 års löneläge till 325 000 kr.

För kontinuerlig filmning erfordras ca 370 000 kr/år och för retrospektiv filmning inom en 15-årsperiod ca 300 000 kr/år. För att den särskilda enheten vid KB skall kunna anskaffa kopior av filmade tidningar bör medel beräknas med dels ca 800 000 kr för engångsansskaffning av redan utförda exponeringar, dels ca 100 000 kr/år för inköp av positiva kopior av den årliga produktionen av tidningsfilm. För inredning och utrustning vid enheten fordras en engångsanvisning av 100 000 kr.

Det egentliga filmningsarbetet bör av produktionstekniska och ekonomiska skäl beställas hos företag (motsv) som redan bedriver likartad verksamhet. Förutsättningarna att bedriva filmningen utanför storstockholmsområdet har prövats. Från produktionstekniska utgångspunkter har kommittén funnit att de bästa förutsättningarna för filmning för närvarande föreligger i Stockholm och Kalmar. Bibliotekstekniska och ekonomiska skäl talar för att filmningen förläggs till storstockholmsområdet. Sedan statsmakterna tagit ställning i lokaliseringsfrågan bör regeringen besluta vilket företag som skall ombesörja filmningen.

Bestämmelserna om skyldighet att avlämna tidningar för filmning bör ges i form av särskild lag, till vilken knyts en förordning med tillämpningsföreskrifter. Filmningen liksom behövlig användning av det filmade materialet (framställning av kopior m m) kan ske med stöd av redan gällande lagstiftning. Avlämnade tidnings-exemplar och filmade kopior därav faller inte under reglerna om allmänna handlingars offentlighet. Detta följer redan av gällande lydelse av tryckfrihetsförordningen.

Kontinuerlig filmning bör enligt kommittén starta 1977-01-01. Den nya organisationen föreslås komma till stånd redan 1976-07-01. Vidare föreslår kommittén att ett rådgivande organ - med företrädare bl a för tidningsutgivareföreningen och universitetsbiblioteken - inrättas vid KB.

Kommitténs första rapport har remissbehandlats och bereds för närvarande inom utbildningsdepartementet. I samband med sina överväganden och förslag (avsnitt 3 nedan) redovisar kommittén synpunkter från remissyttrandena som berör frågor inom ramen för nu föreliggande rapport.

Konfirmerad planering för enligt kommitténs beslut
 1977-01-01. Den nya organisationen förskolas kommitté till
 ständ redan 1978-07-01. Vidare förskolas kommittén ett
 ett rådgivande organ - med företrädare fr. a lärare, för-
 sättningsstyrelserna och universitetstidningen -
 inrättas vid KB.

Kommitténs första rapport har remissbehandlats och be-
 reds för närvarande inom utbildningsdepartementet. I
 samband med sina överväganden och förslag (svantit) i
 nedan) redovisade kommittén synpunkter från remissytt-
 värderna som berör frågor inom ramen för en föreläsnings-
 rapport.

2 Utgångspunkter

2.1 Arkivering av kontinuerligt utkommande tidningar

Kommittén föreslog i sin första rapport (s 52 f) att nuvarande skyldighet att avlämna biblioteksexemplar av tidningar till KB samt universitetsbiblioteken i Uppsala (UUB), Lund (LUB) och Göteborg (GUB) skall upphöra. I stället skall två exemplar av varje tidning sparas. Det ena exemplaret sänds in till en av kommittén (rapport 1 s 41) föreslagen organisatorisk enhet, svenska tidningsavdelningen (STA), förlagd till KB. Det andra exemplaret av tidningen avses ligga kvar på tidningsofficinerna viss tid som reserv för att kunna användas som filmningsförlaga, om det första exemplaret inte har kunnat läggas till grund för filmning.

Enligt kommitténs förslag (rapport 1 s 34 f) skall de s k unika sidorna, dvs huvudeditionen och ändrade sidor jämte första editionen av storstadspress samt löpsedlar filmas. Tidningsofficinernas leverans av ett exemplar av kontinuerligt utkommande tidningar skall alltså i fortsättningen omfatta det material som av kommittén föreslås bli filmat. Kommittén har utarbetat förslag till normalinstruktion för leverans av tidningsnummer och löpsedlar för kontinuerlig filmning (rapport 1 bilaga 3).

Sedan filmningsresultatet kontrollerats, bör enligt kommittén (rapport 1 s 38) det filmade materialet i original arkiveras som nationalexemplar.

2.2 Arkivering m m av befintligt tidningsmaterial

I direktiven till kommittén konstateras att normalt ett exemplar av varje tidning bör bevaras i original för framtiden. Kommittén har (rapport 1 s 29) utgått från att uttalandet är tillämpligt på det tidningsmaterial som har filmats eller kommer att filmas retrospektivt.

Upplysningar

2.1. Arbetsgruppen för utvärdering av utbildningsförhållanden

Kommittén föreslår i sin första rapport (a 22 2) att arbetsgruppen utvärderar ett utvalda utbildningsförhållanden i de länder som till 1970 varit självständiga länder i Upplysning (USA, Frankrike, Storbritannien, Italien, Japan, i såväl som länder som varit förenade stater, det som utvärderas också in till en av kommittén (rapport 1 a 41) utvärdering av utbildningsförhållanden i andra länder (USA, Frankrike, Italien, Japan). Det andra utvärderas av utvalda länder (USA, Frankrike, Italien, Japan) som också in till en av kommittén (rapport 1 a 41) utvärdering av utbildningsförhållanden i andra länder (USA, Frankrike, Italien, Japan). Det tredje utvärderas av utvalda länder (USA, Frankrike, Italien, Japan) som också in till en av kommittén (rapport 1 a 41) utvärdering av utbildningsförhållanden i andra länder (USA, Frankrike, Italien, Japan).

Enligt kommitténs förslag (rapport 1 a 2) skall de 2 i andra sidan, de utvärderingarna och andra sidan, länder utvärderas av arbetsgruppen som till exempel Frankrike, Italien, Japan, Storbritannien, Italien, Japan, i såväl som länder som varit förenade stater, det som utvärderas också in till en av kommittén (rapport 1 a 41) utvärdering av utbildningsförhållanden i andra länder (USA, Frankrike, Italien, Japan). Det tredje utvärderas av utvalda länder (USA, Frankrike, Italien, Japan) som också in till en av kommittén (rapport 1 a 41) utvärdering av utbildningsförhållanden i andra länder (USA, Frankrike, Italien, Japan).

Sedan utvärderingarna har avslutats, det enligt kommittén (rapport 1 a 2) att länder utvärderas i original utvärderas som nationaliteter.

2.2. Arbetsgruppen för utvärdering av utbildningsförhållanden

I utvärdering till kommittén föreslår att utvärderas ett utvalda länder som till 1970 varit självständiga länder i Upplysning (USA, Frankrike, Storbritannien, Italien, Japan, i såväl som länder som varit förenade stater, det som utvärderas också in till en av kommittén (rapport 1 a 41) utvärdering av utbildningsförhållanden i andra länder (USA, Frankrike, Italien, Japan). Det tredje utvärderas av utvalda länder (USA, Frankrike, Italien, Japan) som också in till en av kommittén (rapport 1 a 41) utvärdering av utbildningsförhållanden i andra länder (USA, Frankrike, Italien, Japan).

Vidare har kommittén (rapport 1 s 39) förklarat sig ämna i ett senare skede ta upp frågor om inventering och urval av tidningslägg för filmning och arkivering samt om gallring av sådant tidningsmaterial som inte skall utgöra nationalexemplar (jfr avsnitt 3.2 nedan).

I föregående rapport (s 38 f) har kommittén dragit upp vissa riktlinjer för filmningen av befintliga tidningar. Dessa riktlinjer bildar tillsammans med direktiven utgångspunkt för kommitténs överväganden och förslag rörande arkivering och gallring av befintligt tidningsmaterial. Målet bör enligt nämnda riktlinjer vara att alla i Sverige utgivna dagstidningar skall finnas så fullständigt filmade som möjligt. Pågående retrospektiv filmning bör fullföljas så snabbt som resurserna tillåter. Kommittén utgår i sina kostnadsberäkningar från att den retrospektiva filmningen genomförs inom loppet av en 15-årsperiod. Frågan om takten i den retrospektiva filmningen bör ses tillsammans med frågan om gallring av dubblettexemplar av filmade tidningar.

De tidningssviter som befinner sig i sämst skick bör i princip filmas först. En begränsad del av det befintliga filmbeståndet - med oläslig eller svårtydbar text - bör omfilmats. Sådan partiell omfilmning bör dock ifrågakomma endast undantagsvis, innan den retrospektiva filmningen av tidigare inte filmade svenska tidningar genomförts.

2.3 Lokaler för arkivering av tidningar och tidningsfilm

Med ledning av direktiven (jfr avsnitt 1 ovan) har kommittén funnit det nödvändigt att söka kartlägga omfattningen av befintliga lokaler för arkivering av tidningar vid berörda vetenskapliga bibliotek. Kommittén har därför inhämtat uppgifter om sådana lokaler genom en enkät, egna undersökningar samt besök vid KB, UUB, LUB och GUB. Härutöver har kommittén genom enkäten tagit fram vissa uppgifter från andra vetenskapliga bibliotek

där tidningsarkivering förekommer. Enkäten har genomförts i samarbete med LUP-nämndens magasinigrupp.

De fyra nämnda biblioteken har beretts tillfälle att ta del av utkast till föreliggande avsnitt. Därvid framförda synpunkter har här beaktats. En närmare redovisning av metodproblem m m i samband med enkäten lämnas i bilaga 1.

Enkäten omfattar tre delar, nämligen bibliotekens nuvarande situation i fråga om uppställning i olika utrymmen, bibliotekens befintliga behov av sådana utrymmen samt deras uppställningsbehov efter framräknad accession under en femtonårsperiod (1977-1991). Endast den förstnämnda delen av enkäten innehåller uppgifter som tagits fram särskilt för tidningsfilmningskommittén.

Den del av enkäten som gäller lokaler för arkivering av tidningar avser uppgifter om dels lokaler för tidningsförvaring, dels själva tidningsbestånden. Uppgifterna om lokaler syftar till att identifiera de för tidningsförvaring utnyttjade lokalerna och att ange typ av lokal. I enkäten har därvid följande definitioner använts:

läsutrymmen innehåller litteratur m m som står i öppna hyllor intill läsplatser;

närmagasin innebär slutna magasin som ligger i biblioteksbyggnaden eller som står i förbindelse med denna genom kulvert e d;

fjärrmagasin omfattar förhyrda eller på annat sätt av ett eller flera bibliotek disponerade lokaler utanför resp biblioteksbyggnad;

depå avser magasinlokaler av typ statens biblioteksdepå i Bålsta.

Uppgifterna om lokalerna omfattar också golvytor (m^2) samt synpunkter på förvarings- och arbetsmiljön. Vidare ingår i denna del av enkäten uppgifter om i vilken ordning tidningsbestånden i befintliga magasin bör avvecklas under en 15-årsperiod. Denna tidsangivelse hänger samman med kommitténs utgångspunkter för kostnadsberäkningarna i föregående rapport (s 39). Där antogs att

den tekniska utvärderingen. Inskriften har genom-
förts i samråd med IUT-ansvariga ansvariga.

De fyra nämnda tilldelningarna har berättat tillräckligt att
de har varit till förtulligast eventuellt. Inskriften
föreligger i punkter som har bestämt. En annan re-
videring av metoden är i samband med arbetet
i samråd i bilaga 1.

Inskriften omfattar tre delar, nämligen tilldelningen nu-
varande arbetet i fråga om uppgiftsättning i olika ut-
rymmen, tilldelningens delaktiga behov av sådana utrym-
men samt denna uppgiftsättning efter framgång
samt även en teknisk rapport (1977-1981). Inskriften
den tekniska delen av arbetet innehåller uppgifter
som gäller teknisk utvärdering av tekniska lösningarna.

Den del av arbetet som gäller arbetet för utvärdering
av tekniska lösningar omfattar om detta lokaler för till-
ämpningsområdet, dels såväl tekniska lösningarna. Uppgif-
terna om lokaler syftar till att identifiera de för-
tekniska lösningarna utvärderas lokaler och att ange typ
av lokaler. Inskriften har blivit tillgänglig för tekniska
lösningar.

Inskriften innehåller tekniska lösningar som står i för-
håll till tekniska lösningar.

Inskriften innehåller tekniska lösningar som ligger i för-
håll till tekniska lösningar som står i förhållande med denna
tekniska lösning 2.1.

Inskriften omfattar tekniska lösningar eller på annat sätt av-
sett eller tekniska lösningar tekniska lösningar tekniska lösningar
tekniska lösningar.

Den del av tekniska lösningar av typ tekniska lösningar
tekniska lösningar.

Uppgifterna om lokaler omfattar också tekniska lösningar (2.1)
samt uppgifter på tekniska lösningar och tekniska lösningar. Vidare
ingår i denna del av arbetet uppgifter om i vilken ord-
ning tekniska lösningarna i tekniska lösningar för avveck-
ling av tekniska lösningar. Denna tekniska lösningarna hänger
sammans med tekniska lösningar tekniska lösningar för tekniska lösningar
innehåller i tekniska lösningar (2.1). Den avseende att

den retrospektiva filmningen kommer att genomföras inom en 15-årsperiod.

Uppgifterna om tidningsbestånden gäller magasinstityp och identifiering av resp lokal samt beståndens omfattning med fördelning på följande grupper:

svenska dagstidningar 1850-1899,
svenska dagstidningar 1900-1949,
svenska dagstidningar 1950-1975,
utländska dagstidningar.

I denna del av enkäten ingår vidare uppgifter om antal lägg/kapslar samt antal löpmetrar stående över rygg av lägg/kapslar. Därjämte ingår uppgifter om antal hyllplan innehållande tidningspaket samt antal löpmetrar stående över rygg av dessa paket. Enkäten innehåller slutligen uppgift om andel donationer, uttryckt i procent av totalbeståndet lägg, kapslar och paket.

De utrymmen som berörda vetenskapliga bibliotek disponerar för tidningsarkivering anges av biblioteken till följande.

Bibliotek	Golvarea (m ²)
KB	3 900
UUB	2 660
LUB	2 150
GUB	1 900
Summa	10 600 ¹⁾

KB använder som lokaler för tidningsförvaring förutom vissa närmagasin dels fjärrmagasin i Stockholm (Johannesberget och Garnisonen), Norrköping och Strängnäs (Roggebiblioteket), dels statens biblioteksdepå i Bålsta. UUB arkiverar sina tidningar - förutom i Bålsta och särskild bergrumsdepå - i fjärrmagasin i Uppsala (S:t Olofsgatan 50, Kungsgatan 20 och Kungsängsgatan 17-19). LUB förvarar sina tidningar - förutom i källar-

1) Jfr statskontorets rapport 1972 (s 15): 7 400 m².

den retrospektive tillräckliga höjden och genomföras
inom en 12-årsperiod.

Uppgifterna om tillgångsöversikten gäller magasinstryck
och identifiering av verk för ett bestämt område om-
fattning med förhållande på följande sätt:

- svenska dagstidningar 1850-1899,
- svenska dagstidningar 1900-1949,
- svenska dagstidningar 1950-1972,
- utländska dagstidningar.

I denna del av arbetet ingår vidare uppgifter om an-
tal tryckkapitel samt antal löpmetrar för varje tryck
av tryckkapitel. Därjämte ingår uppgifter om antal
tryckta löpmetrar för varje tryck och om antal löpme-
trar för varje tryck av dessa kapitel. Härigenom inne-
fattas sålunda uppgifter om antal donationer, uttryckt
i procent av totalbeståndet för tryck, kapitel och tryck.

De strycken som berör vetenskapliga bibliotek där
punkter för identifiering anges av biblioteken
till följande.

Bibliotek	Volym (m ²)
KA	7 000
UB	2 000
UB	2 150
UB	1 300
Summa	12 450

De användare som söker för identifiering för till-
gångsöversikten till tryckkapitel i tryck (samt
redigerat och oredigerat), tryck och tryck
(trycktryck), ska utgå från följande:
Bokst. UB arkivets alla tryck - tryck i B-linje
och särskilt trycktryck - i trycktryck i tryck
(B-linje) och trycktryck 20 och trycktryck
17-19). UB arkivets alla tryck - tryck i B-linje

1) Utsträckningsområdet för tryck (a 12) : 7 400 m².

plan i huvudbyggnaden - i en rad fjärrmagasin i Lund (Sparta, Gamla lasarettsköket, Maskinhuset och Matematikhuset). GUB - som erhållit pliktleveranser av tidningar först fr o m 1950 - använder dels närmagasin i huvudbyggnaden, dels fjärrmagasin på olika håll i Göteborg (Porterbryggeriet på Klippgatan, Kungssportsavenyen 32 och Mässhuset på Skånegatan).

Kvaliteten på lokalerna för tidningsförvaring skiftar avsevärt. KB bedömer lokalerna i statens biblioteksdepå vara bra från förvarings- och arbetssynpunkt. Dessa utrymmen utgör ca 70 % av den yta som KB disponerar för tidningsarkivering. Återstående delar finner KB vara till största delen dåliga från såväl förvarings- som arbetssynpunkt. UUB anser sina lokaler för tidningsförvaring vara genomgående bra från förvaringssynpunkt samt till 1/3 bra och 2/3 tillfredsställande från arbetssynpunkt. LUB anger att hälften av här aktuella lokaler är bra i båda avseendena, medan närmare hälften är dåliga från arbetssynpunkt och ca 10 % dåliga från förvaringssynpunkt. GUB finner sina lokaler vara genomgående bra från båda utgångspunkterna.

Enkätsvaren om avvecklingen av befintliga tidningsmagasin ger ingen enhetlig bild. KB framhåller att varje bedömning av bibliotekets lokalbehov är osäker bl a på grund av pågående utredningsarbete om KB:s framtida arbetsuppgifter. UUB konstaterar att risk för uppsägning inom ett par år föreligger i fråga om bergrumsdepån. Denna lokal bör enligt UUB utrymmas först. LUB anger att de sämsta lokalerna bör utrymmas först och de bästa sist. GUB meddelar att ett aktuellt lokalprogram för biblioteket utgår från tidningsarkivering på mikrofilm i stället för originallägg.

Tidningsbeståndens storlek (antal hyllmeter) framgår av följande sammanställning, som bygger på de i enkätsvaren lämnade uppgifterna och kommitténs egna undersökningar. Det bör framhållas att uppgifterna måste betraktas som ungefärliga.

Bibliotek	Svenska dagstidningar			Utländska dagstidningar	Summa
	1850-99	1900-49	1950-75		
KB	300	2 000	1 500	700	4 500
UUB	300	2 200	1 300	400	4 200
LUB	240	1 400	1 600	100	3 340
GUB	40	260	1 400	400	2 100
Summa	880	5 860	5 800	1 600	14 140

Uppdelningen av beståndet svenska dagstidningar på tre perioder visar att bestånden ökar alltmer i omfattning ju närmare nuläget man kommer. Detta illustreras av följande tabell.

Period	Andel av hela perioden 1850-1975 (%)	Andel av totala tidningsbeståndet (%)
1850-99	40	7
1900-49	40	46,5
1950-75	20	46,5
Summa	100	100

Den årliga accessionen till vart och ett av de fyra biblioteken är f n ca 70-75 hyllmeter. Detta innebär en årlig ökning av det totala beståndet med ca 300 hyllmeter.

Omfattningen av nuvarande lokaler för arkivering av film har kommittén inte närmare kartlagt. Dessa utrymmen är totalt sett mycket små. Den i princip kompletta omgången av befintlig negativ film förvaras i statens biblioteksdepå i Bålsta.

2.4 Läsmiljö och läsutrustning m m

Det har i skilda sammanhang framhållits att bibliotekens läsapparater för tidningsfilm brister i kvalitet. I direktiven sägs att kommittén bör utreda det kvantitativa behovet av och kvalitativa kravet på apparatur för läsning av tidningsfilm och därvid samråda med utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH).

Period	Svenska dagstiftningar 1950-59	Utländska dagstiftningar 1950-75	Summa
1950-59	300	1 500	1 800
1960-69	300	1 700	2 000
1970-79	240	1 600	1 840
1980-89	240	1 400	1 640
Summa	1 080	5 200	6 280

Uppdelningen av beståndet svenska dagstiftningar på tre perioder visar ett beståndet ökar alltså i omfattning. In närmare undersöker man kommer. Detta illustreras av följande tabell.

Period	Andel av hela periodens 1950-59	Andel av totala dagstiftningar
1950-59	40	7
1960-69	40	46,5
1970-79	40	46,5
Summa	100	100

Den årliga recessionen till varit och ett av de fyra biblioteken är i en 10-15 procent. Detta innebär en årlig ökning av det totala beståndet med ca 300 volumeter.

Ömständigheterna för utvärdering av film har kommit till utvärdering kommittén. Dessa utvärderingar är totalt sett mycket små. Den i praktisk kompletteringsomgången av befintlig negativ film förväntas i statens biblioteksgård i Belarsk.

2.4. Utvärdering av filmbeståndet

Det har i tidigare sammanhang framhållits att utvärdering av filmbeståndet för bibliotekerna är en mycket viktig uppgift. I direktivet anges att kommittén ska utvärdera kvalitativa behovet av och kvalitativa kravet på utvärdering av filmbeståndet och därvid samverka med utvärderingsenheten för universitet och högskolor.

Under våren 1974 genomförde kommittén i samråd med UUH två enkäter, av vilka en biblioteksenkät och en forskarenkät, om användningen av läsapparater för mikrofilm m m. Biblioteksenkäten sändes till berörda vetenskapliga bibliotek och vissa kommunala bibliotek. Forskarenkäten tillställdes prefekterna vid en rad institutioner vid universitetet i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå. Den riktade sig till personer som utnyttjar mikrofilm vid studier på 60-poängsnivån eller högre.

I fråga om läsmiljön visade biblioteksenkäten bl a att det vid undersökningstillfället inte fanns avskilda rum för mikrofilmläsning vid något av universitetsbiblioteken. I Uppsala och Umeå samt i biblioteket vid universitetsfilialen i Karlstad hade läsapparaterna placerats i ett för alla nyttjare gemensamt rum. Samma förhållande gällde i Göteborg, dock att även utländska tidningar och referenslitteratur placerats i rummet med läsapparater. I biblioteket vid universitetet i Stockholm (SUB) hade man avgränsat en del av läsesalen med hyllor - på vilka mikrofilm förvarades - och därigenom bildat särskilda bås för studier med läsapparater. I Lund hade drygt hälften av läsapparaterna placerats i bås i läsesalen. Återstoden av läsapparaterna hade fått sin plats i ett rum som avdelats för enbart mikrofilmläsning. I biblioteket vid universitetsfilialen i Örebro hade läsapparaterna placerats i dels läsesalen, dels ett särskilt rum. På biblioteken vid numera universitetet i Linköping och universitetsfilialen i Växjö hade läsapparaterna vid undersökningstillfället ställts upp provisoriskt.

Vid varje läsapparat behövs viss avställningsyta för forskarens eget material. Biblioteken kunde erbjuda sådana avställningsytor varierande mellan $0,3 \text{ m}^2$ och $1,0 \text{ m}^2$ per läsapparat. Störst avställningsytor fanns vid SUB.

Särskilda åtgärder för att förbättra luftkonditioneringen i utrymmen med läsapparater hade vidtagits i Umeå. I Stockholm och Lund hade man på olika sätt sökt minska bullret från läsapparaterna. Belysningen vid apparaterna hade förbättrats på samtliga bibliotek utom i Stockholm.

I enkätsvaren framkom att läsplatserna hade för liten yta för avställning. Vidare framhölls att ventilations- och belysningsförhållandena borde förbättras. Önskvärdheten av att de som använder läsapparaterna kan ges bättre arbetsställning betonades i vissa svar.

Läsutrustningens kvalitet varierade starkt. Biblioteken har under årens lopp själva inventerat läsapparatmarknaden och köpt in en rad typer av apparater för läsning av 35 mm mikrofilm. Samordnade inköp och avropsavtal hade fram till undersökningstillfället inte kommit till stånd. Apparater som köpts in hade i vissa fall visat sig mindre lämpade för läsning av tidningsfilm. Vid den aktuella tidpunkten disponerade SUB 5, UUB 8, LUB 12 och GUB 16 läsapparater. Därjämte hade KB 12 sådana apparater. Universitetsbiblioteket i Umeå och berörda bibliotek i Linköping, Örebro, Karlstad och Växjö disponerade sammanlagt 23 läsapparater.

Enligt enkäterna hade befintliga läsapparater brister i fråga om bildskärpa, ljusstyrka, ljussättning och bildfokusering. I vissa fall ansåg man att läsapparaternas manöverorgan var opraktiska, komplicerade och bullrande.

Kommittén lät under våren 1974 undersöka vissa typer av läsapparater och deras lämplighet för läsning av tidningsfilm. Med ledning av resultatet av denna undersökning och av svaren på enkäterna ställde kommittén hösten 1974 samman de krav och önskemål som bör ställas på handdrivna läsapparater avsedda för tidningsfilm. Kravspecifikationen, som återges i bilaga 6 till denna rapport, översändes till 16 tillverkare av och generalagenter för läsapparater.

Endast två företag har till kommittén redovisat tekniskt underlag för läsapparater som svarar mot flertalet av de krav och önskemål som kommittén ställt upp. Den apparat som närmast motsvarar kommitténs kravspecifikation är tillverkad av Valmet OY (Finland). Företaget har anpassat sin typ av läsapparat till specifikationen på en rad punkter. Vidare har ett svenskt företag - Multivision AB - presenterat tekniskt underlag för att ta fram en ny läsapparat. Om denna apparat kommer i produktion, torde den kunna bli av intresse för berörda bibliotek.

Behovet av motordrivna läsapparater och kopieringsenheter torde i stort sett kunna tillgodoses med de typer som finns på marknaden.

Under hösten 1974 samlade kommittén in uppgifter från berörda bibliotek om deras behov av läsapparater med fördelning på handdrivna apparater, motordrivna apparater och motordrivna enheter för både läsning och kopiering. Ett behov av sammanlagt över 100 apparater redovisades. Uppgifterna har senare reviderats och kompletterats.

På framställning av kommittén har universitetskanslersämbetet (UKÄ) genom skilda beslut ställt medel till förfogande för anskaffning av läsapparater till universitetsbiblioteken m fl. UKÄ har sålunda för budgetåren 1973/74-1976/77 anvisat sammanlagt 575 000 kr från kostnadsramar under anslaget Inredning och utrustning av lokaler vid universitetet m m. Regeringen har därjämte genom beslut 1975-02-27 ställt 72 000 kr till förfogande för inköp av läsapparatutrustning åt det statliga arkivväsendet.

I skrivelser till UUH har kommittén lagt fram program för upphandling av läsapparater. Med anledning härav har UUH hittills träffat avtal med Valmet OY om inköp av 50 läsapparater anpassade till kommitténs kravspecifikation. Dessa apparater levererades i juni 1976 till vetenskapliga bibliotek och institutioner i över-

ensstämmelse med kommitténs programunderlag. Upphandling av motordrivna läsapparater och kopieringsenheter beräknas komma till stånd vid slutet av år 1976.

I sin föregående rapport (s 20 f) konstaterade kommittén att de vetenskapliga biblioteken fått tillgång till filmkopior genom köp ur det filmande företagens löpande produktion. Mer än hälften av de exponeringar av svenska dagstidningar som företaget utfört har förvärvats av KB (inklusive lånecentralen för tidningsfilm) och/eller universitetsbiblioteken i form av positiva läskopior. De vetenskapliga bibliotekens bestånd av läskopior 1975-01-01 - uttryckt i milj exponeringar - framgår av kommitténs första rapport (s 21). Inköpen av mikrofilmkopior finansieras i regel genom respektive biblioteks anslagspost för bokinköp m m.

Sedan kommitténs första rapport lades fram har från flera håll uttalats önskemål om att samlingar av tidningsfilm i form av läskopior skall finnas vid ett flertal bibliotek. Önskemålen motiveras av servicebehovet gentemot allmänhet och forskare. Redan i dag anskaffas kopior av sådan film - förutom till nämnda vetenskapliga bibliotek - även till vissa kommunala bibliotek.

Vid sina överväganden har kommittén blivit tveksam om gällande bestämmelser, främst tillämpningskungörelsen till upphovsrättslagen och fotografilagen, tillåter att läskopior framställs i större omfattning. Kommittén har därför i skrivelse 1975-08-18 till utbildningsdepartementet föreslagit att tillämpningskungörelsen utformas på sådant sätt att nämnda behov av kopior av tidningsfilm kan tillgodoses. I skrivelsen föreslår kommittén att högst 25 kopior får framställas utöver den filmkopia KB enligt förslag i föregående rapport (s 42) skall förfoga över.

Kommittén bör enligt direktiven samråda med dataarkiveringskommittén (DAK) i frågor som gäller förvaring av och arkivbeständighet hos mikrofilm samt följa den

ensättnings med kommitténs programutvärdering. Upphand-
ling av fotografiska apparater och kopieringsapparater
beräknas komma till stånd vid slutet av år 1976.

I sin föregående rapport (S 203) konstaterade kommit-
tén att de vetenskapliga biblioteken står tillfälligt
till förtur genom att de tillhandahåller föreläsningar
föregående produktion, när en biljetten av de exponeringar
av svenska dagstidningar som företaget utövar har för-
värvat av KB (Kungliga Bibliotekets) för utbildnings-
tjänst och/eller universitetsbibliotekerna i form av po-
sitiva kopior. De vetenskapliga bibliotekerna består
av kopior 1975-01-01 - uttryckt i sin exponeringar
från en kommitténs första rapport (S 21). I tillägg
av mikrofilmkopior tillhandahålls i regel genom respekti-
ve bibliotekens ansvariga för bokinhopp m. m.

Sedan kommitténs första rapport lädes från har från
flera till utvalda brukare om ett samlingar av till-
räckligt i form av kopior skall tillåtas vid ett
färdigt bibliotek, Gårdsbibliotekens av service-
behov gentemot allmänheten och forskare. Sedan i dag
analysera kopior av sådan film - framför till nämnda
vetenskapliga bibliotek - även till vissa kommunala
bibliotek.

Vid sina överväganden har kommittén blivit tvungen
om tillstånd bestämda, för att tillämpningskun-
skap till utvärderingsföreläsningen och fotografieringen,
till att kopior framställas i större omfattning.
Kopiering har därför i skrivelse 1975-03-18 till ut-
värderingsutskottets föreslagna att tillämpnings-
kunskap utvärdera på sådana sätt att nämnda behov
av kopior av tillräckligt kan tillgodoseas. I skrivelse
som föreslår kommittén att högst 25 kopior får fram-
ställas utöver den tillåtna KB enligt föreläsning i före-
gående rapport (S 21) skall förstå över.

Kommittén har enligt direktiven samråd med dator-
vetenskapliga (DAI) i frågor som gäller förväring
av och skrivbeständighet hos mikrofilm samt följande

utprovningens verksamhet som DAK bedriver vid statens provningsanstalt. Utgångspunkterna för denna del av kommitténs uppdrag redovisas i avsnitt 3.5.1 samt bilaga 5 till denna rapport.

3 Överväganden och förslag

3.1 Arkivering av kontinuerligt utkommande tidningar

Ansvar för att arkivering av kontinuerligt utkommande tidningar kommer till stånd bör åvila den av kommittén föreslagna svenska tidningsavdelningen (STA) inom KB.

Som redan framgått (avsnitt 2.1 ovan) har kommittén i föregående rapport (s 38) uttalat att det filmade materialet av löpande tidningsårgångar bör i original arkiveras som nationalexemplar. Materialet bör av STA registreras, innan det sänds för arkivering till biblioteksdepå. I samband med registreringen bör STA kontrollera att materialet efter filmningen är oskadat och fullständigt, dvs innehåller alla unika sidor jämte löpsedlar. Från vissa håll har önskemål framförts om preparering av det pappersexemplar som skall utgöra nationalexemplaret i syfte att "livslängden" för papperet skall öka. En sådan åtgärd skulle dock enligt kommitténs bedömning bli alltför kostnadskrävande. Vidare har framhållits att nationalexemplaret bör bindas. Kommittén utgår dock från att en konsekvent bindning blir alltför dyrbar och finner därtill en sådan åtgärd olämplig i fråga om tidningar i tabloidformat, vilka ofta arbetar med "mittuppslag".

Det är självfallet viktigt att man vid hanteringen av tidningsmaterialet på olika stadier - filmning, registrering, transport, arkivering, framtagning och studium - iakttar största försiktighet med detta unika och samtidigt spröda material. Sedan tidningarna arkiverats som nationalexemplar, bör de endast undantagsvis få tas fram, i första hand för omfilmning, i andra hand för forskningsändamål, när mikrofilmkopian inte ger forskaren godtagbart underlag.

I avsnitt 2.3 har kommittén redovisat befintliga lokaler för arkivering av tidningar vid de vetenskapliga biblioteken. Nationalexemplaret av kontinuerligt utkommande tidningar bör såvitt möjligt förvaras på

samma sätt och på samma plats som nationalexemplaret av befintligt tidningsmaterial. Kommittén redogör i avsnitt 3.3 nedan för sina överväganden i fråga om lokalbehov och förvaringssystem.

Flera instanser har vid remissbehandlingen av kommitténs föregående rapport framhållit att höga krav måste ställas på de arkivlokaler som skall rymma nationalexemplaret. Kommittén - som i hithörande frågor samrått med dataarkiveringskommittén - delar denna uppfattning. I sammanhanget vill kommittén erinra om att motsvarande krav måste ställas på de lokaler där filmnegativet skall förvaras. Kommittén återkommer i avsnitt 3.3 bl a till frågor om temperatur i arkivlokalerna.

I ett flertal remissyttranden över föregående rapport - framför allt från universitets- och högskolemyndigheter - ger man starkt uttryck för önskan om att mer än ett exemplar av tidningsmaterialet - de unika sidorna - skall sparas. Ett andra exemplar skulle vara till nytta för främst forskningen och skulle samtidigt ge ökade garantier för nationalexemplarets fortbestånd, hävdas det.

Med anledning härav vill kommittén betona att forskningsmediet i framtiden kommer att vara mikrofilm anpassad för olika forskningssyften (jfr rapport 1 s 20 om konsekvent kamerainställning, skalangivelse, standardiserad förminskningsgrad och testtavla). Filmnegativet kommer att vara arkivbärare i ett längre tidsperspektiv, eftersom det enligt expertisen finns bättre förutsättningar att bevara mikrofilm än att vidmakthålla tidningspapper.

Ett system med leverans av ytterligare en omgång av alla unika sidor skulle leda till ökade hanteringskostnader på den statliga sidan. De ökade förvaringskostnader som skulle bli följden av ett sådant system talar likaså mot en utvidgad arkivering av tidningar i original.

Från några håll har man tagit upp tanken att de vetenskapliga bibliotek som inte har förvaringsansvar för nationalexemplaret skulle beredas möjlighet att för forskningsändamål anskaffa (prenumerera) och förvara ett pappersexemplar av någon rikstidning och av de tidningar som utkommer i den region där biblioteket ligger. Kommittén finner att en sådan lösning knappast skulle stå i överensstämmelse med statsmakternas beslut att normalt ett exemplar av tidningsmaterialet bör bevaras för framtiden (jfr prop 1973:1 bil 10 s 393). Eftersom varje avsteg från det beslutet innebär merkostnader bl a för magasinslokaler, blir detta en budgetfråga. I ett programbudgetanpassat system torde man på lokal nivå få ta slutlig ställning till önskemål av detta slag. Resonemanget kan tillämpas även beträffande det befintliga tidningsmaterialet (jfr avsnitt 3.2 nedan).

Behovet av pappersexemplar torde vidare starkt reduceras, om vart och ett av berörda vetenskapliga bibliotek får möjlighet att anskaffa positiv filmkopia av de kontinuerligt utkommande tidningarna. I särskild framställning 1975-08-18 till chefen för utbildningsdepartementet har kommittén föreslagit vissa ändringar i tillämpningskungörelsen (1961:348) till upphovsrättslagen och fotografilagen som skulle göra det möjligt för STA att låta framställa och överlåta filmkopior till i princip alla högskolebibliotek (jfr avsnitt 2.4 ovan och bilaga 7). Dessa kopior får dessutom - i den mån de inte slits ned - karaktär av säkerhetskopior.

Till frågan om vilka ekonomiska resurser som fordras för att berörda bibliotek skall kunna erbjuda forskare och studerande tillgång till filmkopior - från STA eller egna samlingar - återkommer kommittén i avsnitt 3.5.2 nedan.

3.2 Arkivering m m av befintligt tidningsmaterial

Utgångspunkter för kommitténs överväganden och förslag rörande omfattningen av det befintliga tidningsmaterial som i original bör bevaras för framtiden är dels uttalandet i direktiven att "normalt ett exemplar av varje tidning bör bevaras i original", dels kommitténs tidigare uttalande att målet bör vara att alla i Sverige utgivna tidningar skall finnas så fullständigt filmade som möjligt.

Krav på fullständighet

Till kommittén har från utbildningsdepartementet överlämnats två skrivelser att tagas i beaktande vid fullgörande av kommitténs uppdrag, nämligen skrivelse 1974-04-17 från historisk-filosofiska sektionen vid Lunds universitet samt skrivelse 1974-05-09 från statens humanistiska forskningsråd.

Synpunkterna i de båda skrivelserna kan sammanfattningsvis sägas omfatta krav på fullständighet vad gäller:

- 1) arkivering av kontinuerligt utkommande tidningar
- 2) filmning av kontinuerligt utkommande tidningar
- 3) arkivering av befintligt tidningsmaterial
- 4) filmning av befintligt tidningsmaterial

De i skrivelserna framförda önskemål som hänför sig till p 1 och p 2 har kommittén tillgodosett genom förslag i föregående rapport (s 37 f; jfr även avsnitt 3.1 ovan).

Vad gäller filmning av befintligt tidningsmaterial i biblioteken har kommittén i föregående rapport (s 38) funnit att målet bör vara att alla i Sverige utgivna tidningar skall finnas så fullständigt filmade som möjligt. Enligt kommittén bör samma mål gälla

Anm. Begreppet arkivering används inte här i den betydelse som avses i allmänna arkivstadgan (1961:590).

för arkiveringen av det befintliga tidningsmaterialet. Kommittén konstaterar att historisk-filosofiska sektionen vid Lunds universitet i sitt yttrande över kommitténs föregående rapport uttalat tillfredsställelse med att kommittén anslutit sig till de krav på fullständighet som sektionen understrukt i sin skrivelse.

Vad kommittén menar med i princip fullständig arkivering framgår av i föregående rapport (s 31) definierade termer.¹⁾ Den givna förutsättningen att endast en fullständig omgång skall bevaras i original för framtiden medför att man bör pröva i första hand om befintligt tidningsbestånd vid något av de vetenskapliga biblioteken kan bilda denna fullständiga tidningsomgång, det s k nationalexemplaret.

Om tidningsbeståndet i ett visst vetenskapligt bibliotek skall utses till nationalexemplar, måste frågan ställas om de vetenskapliga bibliotekens tidningsbestånd till övervägande del är identiska med varandra. Enligt uppgift från tidningshåll torde tidningstryckerierna genomgående ha levererat identiskt material till de olika biblioteken. Detta skulle kunna tala för att tidningsbeståndet vid ett av de vetenskapliga biblioteken utses till nationalexemplar efter prövning av de olika tidningsbeståndens kondition. Någon säker bedömning om vilken samling som befinner sig i bäst kondition har kommittén dock inte kunnat göra.

1) En fullständig omgång tidningar utgöres av de unika sidorna, vilka består av dels huvudeditionen, dels bytes- och uppgångssidorna. Bytes- och uppgångssidor benämns tillsammans ändrade sidor. Med bytessida förstås en tidningssida, som undergått omredigering och givits annat innehåll än sida med samma sidnummer i föregående edition av samma tidningsnummer. Uppgång kallas ökning av antalet sidor i en följande edition av ett tidningsnummer.

Skilda undersökningar visar att de vetenskapliga bibliotekens tidningsbestånd inte i alla delar är identiska. Detta kan i vissa fall bero på att tidningstryckerierna inte levererat identiska tidningsomgångar, i andra fall på depositioner och donationer. Oavsett vilket tidningsbestånd som väljs till nationalexemplar, måste kompletteringar ske. För kommittén ter det sig därför rimligt att pröva frågan om nationalexemplaret med utgångspunkt i organisatoriska och lokalmässiga förhållanden.

Var bör nationalexemplaret förvaras?

Kommittén har i föregående rapport föreslagit att filmningen av tidningarna förläggs till storstockholmsområdet (s 46 ff). Vidare har kommittén i samma rapport (s 40 ff) föreslagit att den med tidningsfilmningen förenade verksamheten knyts till det statliga biblioteksväsendet och att en särskild organisatorisk enhet för ifrågavarande verksamhet - STA - inrättas vid KB. Med hänsyn härtill finner kommittén det lämpligt att pröva i första hand om KB bör ges uppgiften att förvara nationalexemplaret av tidningar.

I avsnitt 2.3 har kommittén redovisat de lokaler som de vetenskapliga biblioteken f n disponerar för förvaring av tidningar. Av redovisningen framgår bl a att största delen av KB:s tidningssamling inryms i biblioteksdepån i Bålsta. Depån innehåller också tidningsbestånd som tillhör Uppsala universitetsbibliotek (UUB). KB - som samordnar utnyttjandet av depån - är tillika dess största nyttjare. Depån ligger ca 50 km från såväl Stockholm som Uppsala, dvs på måttligt avstånd från två av de vetenskapliga biblioteken.

Under åren 1974-75 har biblioteksdepån byggts till. De nya lokalerna har tagits i bruk under 1975-76. Tillbyggnaden innebär nära en fördubbling av den tidigare byggnadens magasinskapacitet. Med en kapacitet av ca 70 000 hyllmeter kan depåbyggnaden rymma den största samlingen av litteratur i Sverige. En betydande

fördel är att det i anslutning till depån finns tomtmark för ytterligare utbyggnad.

Mot bakgrund av vad som här anförts finner kommittén att KB bör vara det bibliotek som skall förvara nationalexemplaret och att detta exemplar bör arkiveras i biblioteksdepån i Bålsta. I anslutning härtill finner kommittén att KB:s tidningsbestånd - i fortsättningen benämnt Bålsta-samlingen - bör utgöra grund för nationalexemplaret.

Även om den tidningssamling i Bålsta som tillhör KB är den största i Sverige, fordras det enligt kommitténs mening ett omfattande kompletteringsarbete för att samlingen skall motsvara kravet på ett nationalexemplar. I vissa fall är KB:s och UUB:s tidningsomgångar i Bålsta parallella, vilket gör det möjligt att jämföra materialet, när kompletteringen av nationalexemplaret skall ske.

Hur skall nationalexemplaret kompletteras?

Målet att den retrospektiva filmningen och arkiveringen skall vara så fullständig som möjligt kan nås på i princip två alternativa vägar. Det ena alternativet innebär att alla tidningsbestånd förs till samma plats, där materialet jämförs enligt vissa i förväg bestämda principer. Enligt det andra alternativet ligger materialet kvar i sin huvuddel på den ursprungliga platsen och granskas där.

I båda alternativen räknar kommittén med att kompletteringen till ett i princip fullständigt nationalexemplar skall ske tidning för tidning efter en särskild arbetsplan. Det bör vara STA:s uppgift att så snart som möjligt arbeta fram en sådan plan. Transportkostnaden blir självfallet högre i det förra alternativet. Om kompletteringen av nationalexemplaret kan ske enligt det senare alternativet på sådant sätt att kravet på fullständighet i materialet kan tillgodoses, är detta alternativ enligt kommittén att föredra från ekonomiska synpunkter.

Kommittén har i föregående rapport (s 43) beräknat ett behov av två årsverken per år under en 15-årsperiod för beredning av tidningsmaterial för retrospektiv filmning. Arbetskraften avses vara sysselsatt med inventeringen av befintliga tidningsbestånd. Detta arbete utgör förutsättningen också för arkiveringen av ifrågavarande tidningar som nationalexemplar.

Kommittén finner det lämpligt att kompletteringen av nationalexemplaret läggs upp på följande sätt beträffande material som tidigare inte filmats.^{x)}

- 1) att endast godtagbara sidor i KB:s exemplar filmas och därefter arkiveras som nationalexemplar,
- 2) att motsvarande sidor i övriga exemplar utgallras,
- 3) att momenten filmning, arkivering och utgallring kombineras, varvid filmningen och arkiveringen av nationalexemplaret medför en häremot svarande utgallring av dubletter till nationalexemplaret,
- 4) att tidningssviter sammanförs i minsta möjliga utsträckning,
- 5) att tidningssviter, som av olika skäl är svåra att bedöma vad gäller urval av nationalexemplar, omhändertas i så billiga lokaler som möjligt i avvaktan på eventuell genomgång vid senare tillfälle.

Kommittén har diskuterat olika möjligheter att rent praktiskt genomföra kompletteringen från här angivna utgångspunkter. Förutsättningen att man i så liten utsträckning som möjligt skall föra samman förmodat identiska tidningssviter innebär bl a att kompletteringen av nationalexemplaret i varje särskilt fall bör starta med en summarisk genomgång av Bålsta-samlingen. Vid denna genomgång kan KB:s s k bindkort över tidningarna, Bernhard Lundstedts Sveriges periodiska litteratur, Sven Tollins Svensk dagspress 1900-1967 samt en inom kommittén upprättad översikt

x) Frågan om arkivering av tidningar som tidigare filmats behandlar kommittén senare i detta avsnitt.

över Bålsta-depån s k A-samling (se bilaga 3) utnyttjas.

Den första genomgången av Bålsta-samlingen torde kunna inskränkas till en summarisk bläddring.¹⁾ Avsikten härmed är att identifiera de lägg och volymer, som i sin helhet inte bör komma ifråga för filmning, eftersom de är alltför söndriga, smutsiga eller nerslitna. Vidare bör i samband med denna summariska bläddring noteras om hela årgångar eller delar av årgångar (främst kvartal eller månader) saknas. Någon kontroll av att samtliga tidningsnummer eller samtliga tidningssidor finns med bör inte ske på detta stadium. STA bör så snabbt som möjligt fastställa riktlinjer för i vilka fall tidningar i denna första kontrollomgång skall klassificeras som alltför söndriga, smutsiga eller nerslitna för att komma ifråga för filmning och arkivering.²⁾

Den summariska bläddringen i Bålsta-exemplaret avser således identifiering endast av volymer och lägg i deras helhet. Arbetet torde inte vara särskilt tidskrävande, eftersom vid detta tillfälle fullständigheten

1) För de i det följande diskuterade åtgärderna hänvisas också till bilaga 2 Rutinbeskrivning för filmning och arkivering av nationalexemplar av tidningar jämte utgallring av dubblettmaterial. I denna bilaga exemplifieras det resonemang som ovan förs.

2) Kommittén har låtit förteckna vissa tidningsbestånd i biblioteksdepån i Bålsta. Bakgrunden till detta förteckningsarbete samt erfarenheterna härav redovisas i bilaga 3. Kommittén vill i anslutning till vad som sägs i nämnda bilaga om förvaringsordningen (alfabetsisk förvaring respektive s k årsringar) för tidningarna och dess betydelse för förtecknandet framhålla att STA bör utfärda riktlinjer för det översiktliga förtecknande av tidningsmaterial som erfordras för filmning och arkivering av nationalexemplaret. Vad som i det enskilda fallet skall betraktas som dagstidning till skillnad från facktidningar, annonsblad och motsvarande torde få fastställas genom särskilda beslut.

i fråga om tidningsnummer och tidningssidor inte kontrolleras. De av STA utarbetade riktlinjerna för klassificering av sådana lägg och volymer som i sin helhet inte bör komma ifråga för filmning och arkivering måste vara så enkelt utformade att nämnda kontrollarbete genomgående får rutinkaraktär. Ett visst antal kontrollpunkter per volym och lägg torde vara nog.

De lägg och volymer, som återstår sedan vissa lägg och volymer avskilts, står kvar som nationalexemplar. För detta material blir nu kontrollen fullständigare. I detta skede av arbetet är det väsentligt att få exakt uppgift om vilka enskilda sidor som inte bör komma i fråga för filmning och arkivering på grund av att de är söndriga, smutsiga eller nerslitna. Att samtliga sidor finns med i nationalexemplaret bör kontrolleras med hjälp av sidnumreringen. Den fullständighet i arkivering och filmning, som kräver kontroll av att alla s k unika sidor finns med, behandlas i det följande.

Efter denna noggranna kontroll kan STA sända uppgift till övriga vetenskapliga bibliotek om vilka lägg/volymer och enskilda sidor i Bålstasamlingen som inte bör komma i fråga för filmning och arkivering. Berörda bibliotek kan därefter sända motsvarande lägg/volymer och enskilda sidor till STA, som ur detta material tar fram de bäst bevarade exemplaren. I vissa fall kan det härvid visa sig att de tidigare underkända lägg/volymer och enskilda sidorna i Bålsta-exemplaret är de som trots allt bäst lämpar sig för filmning och arkivering som nationalexemplar. STA:s notering om behov av komplettering av vissa lägg/volymer och enskilda sidor bör vara så utformade att det klart framgår vilken svit tidningar STA avser att filma och arkivera.

Sedan STA kompletterat Bålsta-samlingen med lägg/volymer och enskilda sidor från övriga vetenskapliga bibliotek, föreligger en i princip fullständig tidningsomgång för filmning och arkivering som national-

exemplar. Återstående unika sidor - dvs ur editioner av framför allt storstadspress - bör kunna tas fram på liknande sätt. Även här bör alltså Bålsta-exemplaret bilda utgångspunkten. Vidare bör hjälpmedel såsom KB:s bindkort, Lundstedts och Tollins tidningsöversikter och den inom kommittén särskilt upprättade översikten utnyttjas.

Skulle framtagandet av återstående unika sidor i vissa fall visa sig vara alltför komplicerat, bör STA överväga om tidningssviten skall ställas åt sidan i avvaktan på senare genomgång. Motsvarande tidningssviter vid övriga vetenskapliga bibliotek bör likaså avskiljas. Ett sådant förfarande stämmer enligt kommitténs mening överens med direktivens uttalande att samtliga upplagor, avläggare och editioner inte behöver komma i fråga för arkivfilmning.

Kommittén vill också något beröra den ordning i vilken tidningarna bör filmas och arkiveras som national-exemplar. Man kan tänka sig antingen att landsortstidningarna eller att de s k storstadstidningarna behandlas först. Filmning och arkivering torde vara enklare att genomföra för landsortspressen med dess mer begränsade antal upplagor och editioner. Å andra sidan blir gallringseffekten, räknat per tidning, vid genomgång av storstadspress betydligt större än vid motsvarande genomgång av landsortspress. Vidare talar gallringseffekten för att arbetet inleds med senare årgångar, förslagsvis från år 1950.

Frågan om filmning och arkivering av nationalexemplar hänger också samman med frågan om viss omfilmning i de fall redan genomförd filmning företer brister. I föregående rapport (s 39 f) har kommittén uttalat att det är önskvärt att en begränsad del av det befintliga filmbeståndet - med oläslig eller svårtydbar text - ersätts genom omfilmning. Kommittén har vidare i samma rapport (s 27) prioriterat den kontinuerliga filmningen och sagt att i andra hand retrospektiv filmning av tidigare icke filmat material bör komma i fråga.

Kompletteringen av nationalexemplaret beträffande redan filmat material bör läggas upp på i princip samma sätt som för ofilmad material. Det redan filmade materialet motsvarar mer än hälften av volymen hittills utkomna dagstidningar. I allt väsentligt synes alla årgångar av storstadstidningarna vara filmade från det att resp tidning började utkomma.

Denna filmning torde i flertalet fall omfatta tidningarnas huvudupplaga. En utgallring av dubblettomgångar till den omgång av resp storstadstidning, som redan filmats, ger betydande utrymmesvinster. I sammanhanget kan erinras om att kommittén i föregående rapport (s 34) beräknat storstadstidningarnas andel av de kontinuerligt utkommande tidningarna till ca 40 %.

Vid den i det föregående föreslagna första genomgången av Bålsta-exemplaret genom summarisk bläddring i resp volym eller lägg torde man - genom jämförelse mellan tidningsomgång och befintlig film - relativt snabbt kunna finna, vilken tidningsomgång som filmats. Motsvarande dubblettomgångar kan därefter utgallras.

I de fall omfilmning blir aktuell på grund av bristande kvalitet hos befintliga tidningsfilmer, kan detta arbete utföras i ett senare skede. En sådan senareläggning stämmer med den prioritering av omfilmningen som kommittén föreslagit i föregående rapport.

Hur skall övrigt tidningsbestånd förvaras och utgallras?

Enligt kommitténs uttalande i den första rapporten (s. 39) bör frågan om takten i den retrospektiva filmningen ses tillsammans med frågan om gallring eller avställning i fjärrmagasin av dubblettexemplar av filmade tidningar. Med hänsyn till

att ett fullständigt exemplar av befintliga tidningar skall finnas bevarat enligt kommitténs förslag i såväl ett pappersoriginal (nationalexemplar) som en negativ moderfilm,

att STA avses ha en motsvarande omgång positiv film och

att man för att nå detta mål tar i anspråk avsevärda resurser

finner kommittén att allt dubblettmaterial till national-exemplaret bör utgallras.

Kommittén har i sina överväganden och förslag rörande arkivering av kontinuerligt utkommande tidningar (avsnitt 3.1 ovan) konstaterat att varje avsteg från beslutet att bevara endast ett nationalexemplar innebär merkostnader bl a för magasinlokaler och att man i ett programbudgetanpassat system lokalt får bedöma om ett särskilt pappersexemplar av någon rikstidning eller tidning inom respektive region skall anskaffas genom prenumeration.

Samma synpunkter anlägger kommittén inför önskemål om att bevara mer än ett nationalexemplar av det befintliga tidningsmaterialet. I den mån icke-statlig institution önskar ta över tidningsmaterial som står inför utgallring, bör särskild överenskommelse härom kunna träffas.

Kommittén vill - innan frågan om gallringsförfarandet tas upp - beröra uttalandet i direktiven att normalt (understruket här) ett exemplar av varje tidning bör bevaras i original.

I remissyttranden över föregående rapport har vissa vetenskapliga bibliotek och institutioner anfört att tidningar bör bevaras i mer än ett exemplar. Om pappersoriginal av alla eller några tidningar skulle förvaras i mer än en fullständig omgång, måste den i föregående delavsnitt redovisade metoden för komplettering av nationalexemplaret till en fullständig omgång av alla tidningar byggas ut med starkt ökade kostnader som följd.

Alternativet härtill är att behålla ytterligare tidningsbestånd i befintligt skick och befintlig omfattning. Kommittén anser att principen om fullständighet i en omgång borde vara så fördelaktig för forskningen att detta alternativ är att föredra framför två eller flera inkompleta tidningsomgångar.

Önskemålet om att mer än en omgång tidningar skall bevaras i original synes hänga samman främst med strävan efter att tidningsmaterialet skall vara lätt tillgängligt för forskningen. Kommittén anser att de behov som ligger bakom anförda krav bör tillgodoses på annat sätt än genom att mer än ett originalexemplar bevaras.

Nationalexemplaret bör sålunda vara tillgängligt vid sin förvaringsplats för den tidningsforskning som oundgängligen behöver tillgång till dagstidningar i original. Det bör ankomma på STA att överväga och besluta i vilken omfattning nationalexemplaret skall hållas tillgängligt.

Kommittén återkommer i det följande till berörda universitetsbiblioteks behov av egna filmkopior (jfr avsnitt 3.5.2).

I avsnitt 2.3 har kommittén redovisat nuläget vad gäller lokaler för förvaring av tidningar. Uppgifterna har inhämtats i särskild enkät till de vetenskapliga biblioteken. I samma enkät har kommittén anhängit om uppgift beträffande den ordning, i vilken tidningsbestånden skulle kunna avvecklas inom en femtonårsperiod. Tidsramen motsvarar den tid som kommittén utgått från i sina kostnadsberäkningar i föregående rapport (s 43 f). Av enkäten framgår att möjlighet till utgallring föreligger inom nämnda tidsram.

Sedan nationalexemplaret efter filmning arkiverats, bör dubblettmaterialet så snart som möjligt utgallras. Det material som sänts in till STA från universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg och som återstår sedan nationalexemplaret kompletterats bör utgallras genom STA:s försorg. Härigenom undviks ytterligare transportkostnader för materialet och sparas arbetsinsatser vid berörda bibliotek.

Återstående dubblettmaterial vid de vetenskapliga biblioteken bör gallras ut genom vederbörande biblio-

teks försorg. Denna utgallring blir - från de förut-sättningar som i det föregående skisserats - relativt enkel rent metodiskt. Tidigare har framhållits att STA bör sända uppgifter till berörda bibliotek rörande de lägg, volymer och enskilda sidor som behövs för komplettering av nationalexemplaret. Uppgifterna bör vara så utformade att det klart framgår vilken svit tidningar STA avser att filma och arkivera. Nämda uppgifter bildar utgångspunkt vid identifieringen i respektive vetenskapligt bibliotek både när det gäller att sända kompletterande material till nationalexemplaret och när det blir aktuellt att gallra ut dubblettmaterial till tidningar, som filmats och arkiverats som nationalexemplar genom STA.

STA:s förteckning kan sannolikt inte vara så detaljerad att man med enbart dess hjälp har möjlighet att säkert identifiera alla dubblettsviter som är aktuella för utgallring. Berörda vetenskapliga bibliotek bör enligt kommitténs uppfattning erhålla kopia av motsvarande tidningsfilm, så att gallringsarbetet stimuleras.

I vissa fall kan dubblettexemplaren utgöras av tidningar som lämnats som gåva eller deposition. Hur man bör göra med sådant material vid komplettering av nationalexemplaret och vid utgallring torde få avgöras från fall till fall. Depositioner kan naturligtvis sägas upp och samlingarna ifråga återgå till sin ägare. Om detta är en lämplig åtgärd hänger samman bl a med depositionsvillkoren.

Den arbetskraft vid STA, som avses inventera befintliga tidningsbestånd och som i föregående rapport (s 43) beräknades till två årsverken per år under en femtonårsperiod, kommer delvis att handha utgallringsuppgifter som hänger samman med inventeringen av tidningsmaterial hos KB. Kommittén har vidare i föregående rapport (s 44) beräknat att tidningshanteringen vid KB omfattar arbetsinsatser motsvarande 7,5 årsverken. Resurser svarande

mot fem årsverken bör enligt förslag i kommitténs första rapport föras över till STA. Återstående 2,5 årsverken bör enligt kommittén i viss utsträckning disponeras för utgallring av tidningsmaterial.

På motsvarande sätt bör befintliga resurser för tidningshantering vid övriga vetenskapliga bibliotek i betydande omfattning avdelas för utgallring av dubletter av tidningsomgångar. Det rör sig här om ett à två årsverken per bibliotek.

3.3 Lokaler för arkivering av tidningar och tidningsfilm

3.3.1 Lokaler för arkivering av tidningsfilm

Kommittén har funnit följande utgångspunkter för att bedöma var negativfilmen (filmoriginalet; se föregående rapport s 27-29) av svenska dagstidningar bör förvaras. Filmen skall placeras i lokaler anpassade för förvaring av mikrofilm. Lokalerna skall i största möjliga utsträckning skydda filmen mot risker för förstöring. Vidare bör filmen förvaras i storstockholmsområdet, dit kommittén i föregående rapport (s 46 ff) föreslagit att den med tidningsfilmningen förenade verksamheten förläggs.

Kommittén har med utgångspunkt i ovanstående funnit att riksarkivets underjordiska magasin i ämbetsverkets huvudbyggnad, där särskilda utrymmen avsedda för filmförvaring finns, lämpligen bör komma ifråga för förvaring av negativfilm av svenska dagstidningar. Kommittén har i skrivelse 1975-09-25 underrättat riksarkivet härom samt anhållit att riksarkivet i sin utrymmesplanering för ytterligare magasinsficka i riksarkivets underjordiska magasin beaktar behovet av utrymme för nämnda negativfilm. I skrivelsen har kommittén beräknat att angivna film--räknat på befintliga tidningar och på tidningar som ges ut under de närmaste 30 åren - kommer att omfatta ca 80 000 filmrullar 35 mm mikrofilm. Härvid har kommittén antagit att varje filmrulle innehåller ca 600 exponeringar.

I sin skrivelse till riksarkivet har kommittén vidare utgått från att de organisatoriska formerna i samband med förvaringen av tidningsfilm i riksarkivet kommer att övervägas i annat sammanhang. Riksarkivet har i skrivelse 1975-11-25 till byggnadsstyrelsen föreslagit att frågan om utbyggnad av verkets underjordiska magasin prövas. I skrivelsen redovisas den av kommittén gjorda beräkningen av beståndet negativfilm av svenska dagstidningar.

Den förut nämnda dataarkiveringskommittén (DAK) har i uppdrag att lämna förslag bl a rörande lämpliga förvaringsförhållanden för mikrofilm som har arkivfunktion (tjänstgör som arkivhandling). DAK:s överväganden och förslag härom redovisas i dess tredje betänkande. Tidningsfilmningskommittén utgår från att DAK:s förslag och statsmakternas beslut i anledning härav kommer att beaktas när lokaler för negativfilm av svenska dagstidningar ordnas i riksarkivets underjordiska magasin.

3.3.2 Lokaler för arkivering av nationalexemplaret av tidningar

I föregående rapport (s 37 f) har kommittén föreslagit att respektive tidning bör för den kontinuerliga filmningen ta fram två exemplar av varje sida av huvudeditionen, i förekommande fall första editionen, ändrade sidor samt löpsedlar. Medan det ena tidningsexemplaret sänds in för filmning, bör det andra exemplaret ligga kvar på tidningsofficinen i reserv under högst sex månader för att kunna användas som filmningsförlaga, om det första exemplaret helt eller delvis inte kunnat läggas till grund för filmning. Sedan filmningsresultatet kontrollerats, bör det filmade exemplaret i original arkiveras som nationalexemplar. Efter utgången av sexmånadersperioden bör respektive tidningsföretag ges full rätt att förfoga över det andra exemplaret.

I avsnitt 3.2 i föreliggande rapport har kommittén föreslagit att en fullständig omgång av det befintliga tidningsmaterialet arkiveras som nationalexemplar och att övrigt dubblettmaterial utgallras. Enligt kommitténs förslag kommer det i framtiden att föreligga en fullständig tidningsomgång - nationalexemplaret - av såväl befintligt tidningsmaterial som kontinuerligt utkommande tidningar.

Flera instanser har vid remissbehandlingen av kommitténs föregående rapport framhållit att höga krav

måste ställas vid förvaringen av nationalexemplaret. Kommittén finner det motiverat att redovisa de olika möjligheter som föreligger att arkivera nationalexemplaret under särskilt fördelaktiga arkiveringsförhållanden. I bilaga 4 redovisas förekommande papperstyper samt möjligheterna att avsyra eller frysa ner tidningspapper. Kommittén, som företagit vissa litteraturstudier i ämnet¹⁾, får beträffande metoder att öka "livslängden" för nationalexemplaret hänvisa till nämnda bilaga.

Metoden att sänka temperaturen i lokalerna i syfte att förlänga arkiveringstiden för nationalexemplaret är enligt kommitténs uppfattning att föredra i nuvarande läge framför metoderna att trycka särskild arkivomgång av nationalexemplaret eller att neutralisera syran i materialet. Kommittén vill emellertid peka på att temperatursänkningen medför flera problem.

Nationalexemplaret skall enligt kommitténs förslag arkiveras i statens biblioteksdepå i Bålsta. Temperaturen för den aktuella överjordsbyggnaden torde finnas vara mellan 17 - 20°C i tidningsmagasinen. En sänkning av temperaturen medför åtminstone under sommarhalvåret en betydande energiåtgång. Vidare kan vissa isolerings- och tättningsarbeten behöva utföras.

En sänkning av temperaturen i angivna lokaler får konsekvenser också för den personal som är stationerad vid depån. Likaså kan möjligheterna att tillhandahålla materialet för forskning påverkas genom

1) Josef Edström: Kan vårt 1800-talsmaterial räddas? Synpunkter på en amerikansk studie om papper (Arkiv, samhälle och forskning, Sthlm 1969); Ingvar Jullander, Långtidsförvaring av böcker, tidskrifter och tidningar (a.a., Sthlm 1973); Nils Nilsson, Arkivkunskap, Malmö 1973, s 141 ff.

en sådan sänkning, bl a genom att materialet måste konditioneras vid såväl framtagning som återinsättande av materialet i magasinen.

Mot bakgrund av ovan anförda avstår kommittén från att föreslå sänkning av temperaturen i angivna lokaler i syfte att förlänga arkiveringstiden för tidningsmaterialet.

3.3.3 Avveckling av tidningsmagasin

Enligt direktiven skall kommittén dra upp riktlinjer för en successiv avveckling av befintliga tidningsdepåer. I föregående rapport (s 39) har kommittén - som redan nämnts - utgått från att den retrospektiva filmningen av befintligt tidningsmaterial genomförs inom loppet av en 15-årsperiod. Kommittén har samtidigt uttalat att frågan om takten i den retrospektiva filmningen bör ses tillsammans med frågan om gallring av dubblettexemplar av filmade tidningar.

I remissyttranden över kommitténs första rapport har man från forskningsbiblioteksrådet och vissa universitetsbibliotek strukit under det angelägna i att den retrospektiva filmningen bedrivs så snabbt som möjligt. Rörande tidsramen för den retrospektiva filmningen hänvisar UUB till statskontorets rapport rörande tidningsfilmning, där beräkningarna utgår från att den retrospektiva filmningen genomförs inom tio år. UUB anser att tidningsfilmningskommittén i sin första rapport inte anfört något egentligt skäl för att räkna med en längre period för den retrospektiva filmningen.

Med hänsyn till forskningens behov av omedelbar tillgång till även det äldre tidningsmaterialet bör enligt nämnda remissinstanser KB och de äldre universitetsbiblioteken erhålla fullständiga sviter filmkopior av det retrospektivt filmade materialet. Man framhåller att det inte är rimligt att dessa bibliotek frånhänder sig de exemplar av äldre tidningar som man fått genom

arkivleveranser, förrän berörda bibliotek erhållit motsvarande positiva kopior från den retrospektiva filmningen.

Forskningsbiblioteksrådet - liksom universitetsbiblioteket i Umeå - anför vidare att det är lika angeläget för de yngre universitetsbiblioteken i Umeå och Linköping som för KB och de äldre universitetsbiblioteken att erhålla anslag för förvärv av brukskopior, oavsett att dessa yngre universitetsbibliotek inte kan lämna kostnadsbesparande motprestationer genom gallring av tidningslägg och därmed frigjorda lokalutrymmen.

Kommittén noterar med tillfredsställelse den från universitetsbiblioteken framförda synpunkten att den retrospektiva filmningen bör bedrivas så snabbt som möjligt. Att kommittén i sina beräkningar av kostnader för den retrospektiva filmningen utgått från att denna filmning genomförs under en femtonårsperiod bör i första hand ses som ett uttryck för att finna en rimlig ambitionsnivå, från vilken kostnaderna för verksamheten kan beräknas.

I avsnitt 3.2 ovan har kommittén lämnat förslag om hur filmning och arkivering av befintligt tidningsmaterial jämte utgallring av dubblettmaterial bör ske. I nuläget är det inte möjligt att med någon högre grad av säkerhet beräkna hur snabbt den retrospektiva filmningen kan genomföras. Efter ett par års filmning och arkivering jämte utgallring bör det vara möjligt att bedöma hur snabbt arbetet kan genomföras med de resurser som satsas på verksamheten. Kommittén utgår från att de första årens erfarenheter av den föreslagna uppläggnings av filmning och arkivering av nationalexemplaret och av utgallring av dubblettmaterialet kan medföra revideringar i systemuppläggnings och tidsschema.

Det av forskningsbiblioteksrådet och universitetsbiblioteken framförda kravet att KB och de äldre universitetsbiblioteken - varmed här förstås UUB, LUB och GUB - bör erhålla fullständiga sviter filmkopior av det retrospektivt filmade materialet torde tillgodoses inom ramen för kommitténs förslag i avsnitt 3.2. Där har kommittén föreslagit att berörda vetenskapliga bibliotek för arbetet med utgallring av dubblettmaterial skall ges tillgång till kopia av den tidningsfilm som förvaras vid STA.

Frågan om i vilken utsträckning andra institutioner än nämnda fyra vetenskapliga bibliotek bör ges tillgång till egna kopior av tidningsfilm behandlas i avsnitt 3.5.2.

I avsnitt 2.3 har kommittén redovisat befintliga lokaler för arkivering av tidningar. Härav framgår att ca 14 000 hyllmeter i de berörda fyra vetenskapliga biblioteken upptas av dagstidningar. Närmare 90 % av materialet utgörs av svenska dagstidningar.

Om kommitténs förslag i denna och föregående rapport genomförs, kommer ett komplett nationalexemplar av såväl befintligt tidningsmaterial som kontinuerligt utkommande svenska dagstidningar att arkiveras i stället för - som i dagsläget - fyra exemplar. I princip medför detta att ifrågavarande tidningsbestånd reduceras till ca 1/4 av nuvarande omfattning. I praktiken kommer dock det material som skall bevaras att utgöra en något större del. Detta beror på följande två omständigheter.

Den omgång av de kontinuerligt utkommande tidningarna som i framtiden skall levereras kommer relativt sett att vara något större än var och en av de fyra tidningsomgångar som nu sänds in, eftersom alla ändrade sidor kommer att ingå i nationalexemplaret av kontinuerligt utkommande tidningar. Vidare lär en utgallring av det befintliga tidningsmaterialet med 75 %

- ca 10 000 hyllmeter - knappast komma att genomföras, eftersom delar av detta material inte torde vara ekonomiskt lönsamt att gallra.

Det av kommittén framlagda förslaget att national-exemplaret skall arkiveras i biblioteksdepån i Bålsta innebär att övriga lokaler vid de vetenskapliga biblioteken för förvaring av dagstidningar efter hand bör avvecklas eller utnyttjas för andra ändamål än tidningsarkivering. Kommittén delar den av LUB i lokal-enkäten redovisade uppfattningen (se avsnitt 2.3) att de sämsta lokalerna bör utrymmas först och de bästa sist. Ett sådant utrymningsförfarande leder till att de tidningar som förvaras under de sämsta förhållandena blir genomgångna med förtur för urval till national-exemplaret och för utgallring av dubblettmaterial.

Kommittén konstaterar emellertid att denna utrymningsmetod inte kan genomföras konsekvent. Den i avsnitt 3.2 redovisade metoden för komplettering av national-exemplaret och för utgallring av dubblettmaterial innebär genomgång tidning för tidning. Samma tidning kan vid de olika biblioteken förvaras i lokaler av skiftande kvalitet. Kommittén finner det lämpligt att STA tar hänsyn inte bara till gallringseffekten räknat i hyllmeter utan också till lokalernas kvalitet, när det gäller den ordning i vilken tidningar skall filmas och arkiveras som nationalexemplar.

Tidningsbestånden för åren 1850-99 omfattar endast ca 7 % av tidningsbestånden under perioden 1850 - 1975. Med hänsyn till att detta äldre material har relativt ringa omfattning finner kommittén inte skäl föreligga för att gallra ut dubblettmaterial från denna tid.

Utgallringen leder efter hand till att luckor uppstår i bestånden på olika ställen i tidningsmagasinen. När utgallringen nått viss omfattning i samma lokal, bör man överväga om återstående bestånd - i avvaktan på genomgång - bör föras över till annat magasin där motsvarande utrymme finns tillgängligt. Det ankommer

på resp bibliotek att besluta om eventuell flyttning av tidningsmaterial. STA bör emellertid hållas underlättad om sådana omflyttningar dels för sin egen verksamhetsplanering, dels för att fortlöpande kunna lämna råd och anvisningar i hithörande frågor.

Nuvarande lokaler för arkivering av dagstidningar är i stort sett fyllda. För bibliotekens utrymmesplanering är det väsentligt att veta vilka förutsättningar som kommer att gälla för tidningsarkiveringen. Kommittén erinrar om det av GUB i lokal-enkäten (se avsnitt 2.3) redovisade programmet för om- och tillbyggnad av GUB. Programmet förutsätter att tidningar förvaras som mikrofilm i stället för originallägg.

Den årliga accessionen av svenska dagstidningar kan beräknas till ca 70 hyllmeter per bibliotek. Detta innebär en årlig ökning med närmare 300 hyllmeter. Behov av ytterligare lokaler för tidningsarkivering kommer således att uppkomma under de närmaste åren, om kommitténs förslag rörande tidningsarkiveringens omfattning inte föranleder snara åtgärder.

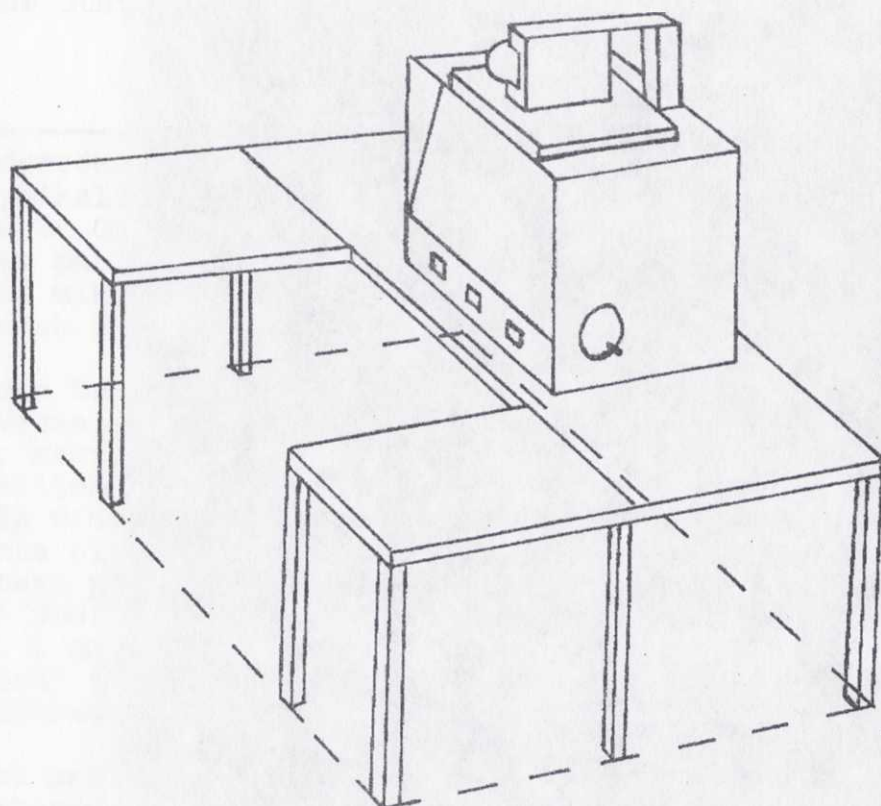
3.4 Läsmiljö och läsutrustning

Frågan om läsmiljö vid läsapparater har översiktligt behandlats i byggnadsstyrelsens rapport Universitetsbibliotek (KBS rapport 65, februari 1974). Rum för läsapparater redovisas i rapporten under funktionsgruppen AV-service (s 24). Här konstateras bl a att speciell belysning kan vara nödvändig vid skötsel och användning av olika AV-hjälpmiddel samt att rum för läsapparater fordrar mycket god ventilation. Varje arbetsplats fordrar särskilt elurtag. Rapporten redovisar (s 33 ff) vissa måttförutsättningar. Lämplig modulruta för arbetsplats vid läsapparat för mikrofilm anges vara 1,5 x 1,5 m (C:20, s 42). Avställningsyta är i rapporten inlagd till höger om arbetsstolen.

Rapporten konstaterar (s 62) att läsapparater för mikrofilm inte bör placeras i små rum (celler), om inte mycket god ventilation finns i dessa. Läsapparaterna föreslås i stället bli placerade i större rum, som dock inte får användas som genomgångsrum. Det framhålls vidare att olika typer av utrustning för programmerad undervisning kan användas i samma rum som läsapparaterna för mikrofilm.

Kommittén har i princip ingen erinran mot de ovan redovisade synpunkter på läsmiljö som byggnadsstyrelsen lägger fram i sin studie över universitetsbibliotek. Vad gäller avställningsyta vid läsapparat bör sådan enligt kommitténs mening - bl a med hänsyn till vänsterhäntas behov - finnas också till vänster om arbetsstolen.

Avsikten med den skiss som här återges är att visa en arbetsplats för läsapparat för mikrofilm enligt de förutsättningar som kommittén angett.

I de fall det är aktuellt att i samma rum som läsapparaterna för mikrofilm utnyttja olika typer av utrustning för programmerad undervisning är det enligt kommitténs uppfattning nödvändigt att man beaktar förekomsten av störande ljud från högtalare, ITV etc (jfr byggnadsstyrelsens rapport s 24).

I remissyttranden över statskontorets rapport rörande mikrofilmning av svensk dagspress framhölls bl a riskerna för synbesvär till följd av läsning av mikrofilm. Under kommitténs arbete har samma farhågor framförts. Kommittén finner det väsentligt att beakta detta problem. Inom arbetarskyddstyrelsen har en undersökning

gjorts om synbesvär vid läsning av mikrofilm.¹⁾

Ingen av de tre undersökta apparattyperna är identisk med den läsapparat som anskaffats genom kommitténs försorg, men de redovisade erfarenheterna torde i betydande utsträckning gälla generellt.

1) Undersökningen har utförts vid styrelsens sektion för fysikalisk yrkeshygien inom arbetsmedicinska avdelningen av Gösta V Hultgren, Bengt Knave och Maud Werner. Den har publicerats under rubriken Synbesvär vid läsning av mikrofilm i olika förstöringsapparater i Nordisk Hygienisk Tidskrift 1973 (s 137-151).

Artikeln behandlar kontrastbländning och s k presbyopi samt vissa tekniska egenskaper hos läsapparaterna. Vad gäller kontrastbländning framgår att stora s k luminansskillnader inom de läsandes funktionella synfält förelåg vid flertalet av de undersökta arbetsplatserna. På vissa platser där negativa dokument lästes, dvs ljus text på mörk botten, uppmättes kontrastförhållanden på 500:1. De subjektiva besvär som berörd personal angett i anslutning till arbetet (trötthet och sveda i ögonen) tillskriver utredarna därför helt eller delvis kontrastbländningen.

För att undvika kontrastbländning bör man placera läsapparaterna långt från fönster och under inga omständigheter så att den läsande har ansiktet riktat mot fönster. Persienner och ljusa, tunna gardiner kompletteras lämpligen med tjockare gardiner att användas vid starkt ljus utomhus. Allmänbelysningen bör hållas låg (ca 300-400 lux med färgtemperatur omkring 3000⁰K, s k varmvita rör) och kompletteras med individuellt inställbar plastbelysning. Takarmaturen bör avskärmas så att kontrastbländning och störande armaturreflexer i skärmen på läsapparaten elimineras. Lysrör avskärmas bäst med s k spegelraster. Reflexer från fönster reduceras eller elimineras genom att läsapparaterna fjärras från fönster.

Utredarna konstaterar att ögats ackommodationsvidd minskar med tilltagande ålder. Detta medför att förmågan att se tydligt på nära håll försämras (s k presbyopi). Denna olägenhet kan kompenseras med speciella glasögon för närarbete.

Vad gäller själva läsapparaterna har luminansfördelningen på skärmen särskilt studerats. En jämn luminansfördelning bör eftersträvas. Filmdokumentet bör täcka hela skärmen. Alltför höga kontraster mellan filmen och den ljusa bakgrunden på skärmen kan leda till subjektiva obehag.

Om man skall kunna undvika subjektiva besvär vid läsning av mikrofilm bör man enligt undersökningen använda positiv film. Kommittén utgår från att läskopior av tidningsfilm genomgående kommer att vara positiva. Lämpligen bör biblioteken ange att oavbruten läsning av mikrofilm i läsapparat under längre arbetspass bör undvikas. Vad gäller önskemålet att filmdokumentet skall täcka hela skärmen noterar kommittén att den av UUH på kommitténs rekommendation inköpta läsapparaten Valmet uppfyller angivna önskemål. Beträffande kommitténs krav och önskemål avseende manuella läsapparater hänvisas till bilaga 6.

3.5 Filmning och filmbehov

3.5.1 Behandling av film

Åtgärder sammanhängande med behandling av film kan - som framgår bl a av bilaga 5 - delas upp i behandling av förlaga, filmning, framkallning, fixering, sköljning, förvaring, kopiering och tillhandahållande av film. Hittillsvarande rutiner på detta område vad gäller tidningsfilmning samt kommitténs förslag härom i föregående rapport redovisas i nämnda bilaga. Där berörs även vissa förslag och rekommendationer i samband med behandling av film, som dataarkiveringskommittén (DAK) lägger fram i sitt tredje betänkande.

Kommittén - som samrått med DAK i hithörande frågor - finner det vara en uppgift för STA att bevaka pågående standardarbete avseende mikrofilm. Kommittén utgår från att STA beaktar de beslut och rekommendationer som blir följden av DAK:s förslag rörande behandling av mikrofilm.

Vad gäller behandling av förlaga vill kommittén peka på svårigheten att tillfredsställande filma bundna lägg samt att vid hittillsvarande kontinuerliga filmning de uppskurna förlagorna (tidningsnumren) makulerats efter avslutad filmning. Även vid AB Pressurklipp, som bedriver viss tidningsfilmning, skärs tidningsryggarna.

Det råder skilda uppfattningar rörande lämpligheten att skära upp tidningsryggarna före filmning. Å ena sidan framstår det från fotografisk synpunkt som en fördel att det fotograferade materialet är så plant som möjligt, eftersom spänningen i papperet medför att arket eljest inte ligger stilla mot underlaget. Från bibliotekssynpunkt är det en fördel att tidningsoriginalen vid den fortsatta hanteringen är bundna. Härigenom minskar risken för informationsförlust och underlättas kontrollen av volymerna i samband med framtagning och återlämnande.

Kommittén håller för sannolikt att priset per exponering kan hållas lägre, om tidningsryggarna är skurna. Tidningssidorna kan i så fall läggas under glasskiva, vilket är en enklare metod än att genom olika åtgärder plana ut dem före fotografering. Viktigt är emellertid att de tidningssidor som fotograferas vid den kontinuerliga filmningen efter avslutad fotografering omhändertas för arkivering (se kommitténs första rapport s 37 f). Detta innebär att tidningssidorna bör behandlas så varsamt som möjligt i samband med fotograferingen.

Med hänsyn till de olika förutsättningar som föreligger när det gäller kontinuerlig filmning, retrospektiv filmning samt retrospektiv omfilmning finner kommittén det inte möjligt att rekommendera att tidningsmaterialet i sin helhet skall vara skuret eller oskuret.

Kommittén har i föregående rapport (s 34 och bilaga 3) lämnat förslag till normalinstruktion för leverans av tidningsnummer och löpsedlar för kontinuerlig filmning. Materialet uppdelas i tre sviter, varvid i svit A ingår fullständig dagsutgåva, i svit B ändrade sidor samt i svit C löpsedlar. Till största delen kommer materialet i svit B och C att bestå av separerade sidor, som i sin helhet bör kunna fotograferas i skuret skick. Det bör ankomma på STA att efter samråd med det filmande företaget besluta, om i vilken utsträckning svit A skall skäras.

Vid retrospektiv filmning torde man få dela upp materialet i sådant som kan filmas tillfredsställande i bundet skick och sådant som behöver skäras upp. Ibland torde den enklaste åtgärden vara att ha skilda tidningsomgångar vid filmning och vid arkivering som nationalexemplar. Detta bör beaktas vid komplettering av nationalexemplaret (se avsnitt 3.2 ovan).

Den retrospektiva omfilmningen torde i många fall förledas av de svårigheter som förelegat att tillfredsställande filma bundna förlagor. Även här kan den enklaste åtgärden vara att ha skilda tidningsomgångar vid filmning och arkivering som nationalexemplar.

Vad gäller framkallning, fixering och sköljning finner DAK - såsom framgår av bilaga 5 - att statens provningsanstalt skall få i uppdrag att kontrollera statliga myndigheters arkivfilm. DAK anser att myndigheter som har omfattande mikrofilmverksamhet skall kunna bedriva viss "självkontroll" efter samråd med vederbörande arkivmyndighet.

Tidningsfilmningen torde få sådan omfattning att enligt kommitténs bedömning "självkontroll" bör kunna tillämpas på detta område. KB och riksarkivet bör samråda om utformning av sådan kontroll.

I föregående rapport (s 27 f och 40) har kommittén utgått från att tidningsfilmningen skall genomföras på samma arkivmedium som hittills, dvs 35 mm operforerad rullfilm, samt uttalat att det på mycket lång sikt blir nödvändigt att omkopiera det negativa filmoriginalet, även om höga krav ställs på hantering och förvaring i arkiv av detta "moderexemplar". Kommittén har i samma rapport (s 42 och 45) föreslagit att STA bör förvara en fullständig omgång av svensk tidningsfilm för utlåning till bibliotek och andra institutioner. Därigenom nås ytterligare säkerhet beträffande materialets tillgänglighet för framtiden.

Riksarkivet har i yttrande över rapporten pekat på att provningsanstalten i sina mikrofilmundersökningar funnit att negativ film uppvisar fler redoxskador än positiv film (se bilaga 5). Enligt riksarkivet måste den vilande säkerhetsfilmen göras så beständig som möjligt.

DAK konstaterar att provningsanstalten nu inte upprepar sin tidigare rekommendation att positivfilm (andra generationen) skall användas som arkivfilm i stället för den negativa kamerafilmen. Enligt DAK skall man kunna välja mellan den negativa kamerafilmen och den positiva kopian härav som arkivfilm. Valet blir beroende av det behov som föreligger att framställa filmgenerationer. DAK an-

ser att man från kamerafilmen skall kunna framställa ytterligare tre användbara filmgenerationer.

Kommittén finner - med hänsyn till gällande upphovsrätt på området och behovet av att samordna berörda biblioteks inköp av kopior - att tidningsfilmningssystemet inte har behov av fler filmgenerationer än dem som DAK räknar med. Vidare utgår kommittén från att negativomgången (första generationen) förvaras och hanteras enligt de beslut och rekommendationer som blir följden av DAK:s förslag. Negativomgången bör således bli ett vilande arkiv, som fortlöpande kontrolleras och omkopieras vid behov av ny arkivfilm. Som redan framgått (avsnitt 3.3.1 ovan) anser kommittén att negativomgången av tidningsfilm bör förvaras i riksarkivets underjordiska magasin.

Negativomgången bör som regel utnyttjas endast för att framställa en andra filmgeneration vid ett enda kopieringstillfälle, när samordnade beställningar av positiva läskopior effektueras. Möjligheten att bevara negativomgången på lång sikt ökar härigenom. I perspektivet att säkra de svenska dagstidningarna för all framtid bildar denna negativomgång utgångspunkten. Av vårdskäl kommer den så småningom - kanske efter hundra år eller mer - att behöva kopieras. Fram till dess bör negativomgången förvaras i princip orörd. Den enda åtgärd negativomgången bör vara utsatt för är fortlöpande kontroll att den befintliga negativomgången håller tillräcklig kvalitet.

3.5.2 Kopiering och tillhandahållande av film

För den kopiering som fordras utöver ovan nämnda samordnade framställning av positiva läskopior (generation 2) bör negativomgången såvitt möjligt inte utnyttjas. I de fall en kopia beställning inte avser att täcka långsiktiga dokumentationsbehov, behöver kraven på kopian inte vara lika höga som standardkraven på de vetenskapliga

bibliotekens positiva filmomgångar (generation 2). Varje ny filmgeneration innebär jämfört med närmast föregående viss kvalitetsförlust. Vid kopiebeställning som avser att täcka relativt kortsiktiga dokumentationsbehov torde man i många fall kunna nöja sig med kopia från de filmomgångar som byggts upp vid de vetenskapliga biblioteken.

Om man vid kopiebeställning har krav på högsta möjliga kvalitet på den beställda filmomgången, bör kopiering ske från en filmomgång som inte är utsatt för fortlöpande förslitning i samband med läsning. Kommittén finner att man som förlaga vid sådan kopiering bör utnyttja den fullständiga omgång av svensk tidningsfilm, som enligt kommitténs förslag i föregående rapport (s 42) skall finnas vid STA.

Används denna kopieomgång därjämte för upprepad läsning, ökar dess förslitning och minskar följaktligen möjligheterna att kopiera ytterligare filmgenerationer av tillfredsställande kvalitet. Enligt nyss åberopade förslag i föregående rapport borde STA förvara en fullständig omgång positiva kopior för utlåning till bibliotek och andra institutioner m m. Vad kommittén nu anfört talar för att STA bör disponera två omgångar positiva kopior. Kommittén återkommer i det följande till förslag i denna fråga.

Kommitténs förslag om tillhandahållande av filmkopior (se avsnitt 2.4) innebär att 25 positiva kopior bör kunna framställas från generation 1. Det bör ankomma på STA att se till att kopieringen hålls inom tillåten gräns. I samband med distribution av generation 2 vid den samlade beställningen bör STA ange hur många kopior som tagits av respektive tidningsomgång. Kommittén utgår från att omkopiering för vårdändamål av generation 1 och av den omgång i generation 2 som STA förfogar över för främst kopiering inte skall räknas in i ovan angivna maximalt tillåtna kopiering.

I sin första rapport har kommittén uttalat (s 45) att frågan om behovet av positiva filmkopior till berörda vetenskapliga bibliotek hänger samman med spørsmålet om gallring av bibliotekens tidningsmaterial. Som redan framgått har man i flera remissyttranden framhållit att KB och de äldre universitetsbiblioteken bör erhålla fullständiga sviter av det kontinuerligt och retrospektivt filmade materialet. Samma krav har framställts i fråga om universitetsbiblioteken i Umeå och Linköping. Vidare framgår av kommitténs första rapport (s 21) att sammanlagt ca 50 milj läskopior fanns 1975-01-01 vid KB och universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund, Göteborg, Umeå och Linköping.

Kommittén har i avsnitt 3.2 dragit upp riktlinjer för kompletteringen av nationalexemplaret. Förslaget innebär bl a att momenten filmning, arkivering och utgallring kombineras, varvid filmningen och arkiveringen av ett nationalexemplar medför en häremot svarande utgallring av dubletter till nationalexemplaret. STA:s förteckning över filmade och som nationalexemplar arkiverade tidningar kan enligt kommitténs bedömning inte vara så detaljerad att man enbart med dess hjälp kan säkert identifiera dubblettsviter aktuella för utgallring. Berörda vetenskapliga bibliotek bör därför enligt kommitténs förslag beredas tillgång till kopia av motsvarande tidningsfilm.

Därvid kan antingen STA tillhandahålla en läskopia för gemensamt bruk eller vart och ett av berörda bibliotek tilldelas en kopia. För det senare talar att utgallring av dubblettsviter torde kunna genomföras snabbare, om varje bibliotek har sin filmomgång. Vidare skulle därigenom berörda bibliotek kompenseras för det utgallrade tidningsmaterialet. För det förstnämnda alternativet talar kostnadsskäl.

De fyra bibliotekens bestånd av läskopior av redan filmat material har mycket olika omfattning. De sammanlagda kost-

I sin första rapport har kommittén uttalat (s 45) att frågan om behovet av positiva likskopor till berörda vetenskapliga bibliotek bör undersökas tillsammans med språkfrågan om gallring av bibliotekens förhandsmaterial. Den redan framgått har man i flera remissyttranden främjande sett KB och de äldre universitetsbiblioteken bör erhålla fullständiga aviser av det kontinuerligt och retrospektivt tillkommande materialet. Samma krav har framsättits i fråga om universitetsbiblioteken i Umeå och Luleå. Vidare framgår av kommitténs första rapport (s 21) att sammantaget ca 50 milj likskopor fanns 1975-01-01 vid KB och universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund, Göteborg, Umeå och Luleå.

Kommittén har i avsnitt 5.2 dragit upp riktklinjer för kompletteringen av nationalexemplaret. Förslaget innefattar bl.a. ett momentet tillämpning, arkivering och utgållning kombinerat, varvid tillämpningen och arkiveringen av ett nationalexemplar medför en högre kostnad än utgållning av dubletter till nationalexemplaret. STA:s förslag om utgållning och kom nationalexemplar arkiverade teckningar över tillägg och kom nationalexemplar arkiverade teckningar kan enligt kommitténs bedömning inte vara så detaljerade att man arbetar med dessa hjälp kan säkerställa identitetens dubletter tillräckligt för utgållning. Berörda vetenskapliga bibliotek bör därför enligt kommitténs förslag beredas tillgång till kopior av noterade teckningar.

Enligt den anslutna STA tillhandshålls en likskopia för gemensamt bruk eller var ett av berörda bibliotek tilldelas en kopia. För det senare fallet ett utgållning av dubletterna börda kunna genomföras snabbare, om varje bibliotek har sin likskopia. Vidare skulle övriga kom berörda bibliotek kompenseras för det utgållnade förhandsmaterialet, för det förstås om ersättningskostnaden.

De fyra bibliotekens bestånd av likskopor av redan tillämnat material har mycket olika omfattningar. De sammantagna kost-

naderna för komplettering av dessa bestånd kan uppskattas till i storleken 10 milj kr, dvs ca 0,7 milj kr per år under en 15-årsperiod. I sammanhanget bör nämnas att kommittén i sin förra rapport (s 45 f) föreslog att medel skulle beräknas för komplettering av STA:s bestånd av positiva kopior av redan filmade tidningar. Kostnaden för en engångsanskaffning, som skulle ge STA en fullständig svit positiva kopior av detta material, beräknade kommittén i 1975 års priser till ca 0,8 milj kr, vilket motsvarar ca 1 milj kr i 1976 års prisläge. Att tillföra STA ytterligare en fullständig svit positiva kopior av det redan filmade materialet skulle kosta i storleken 6 milj kr.

I fråga om det tidningsmaterial som skall filmas retrospektivt bör - såsom redan framhållits (jfr 3.5.1) - kopiering från negativomgången ske vid ett enda tillfälle. Ett samordnat beställningsförfarande medför dels att förslitningen på det negativa originalet minskas, dels att det administrativa arbetet vid STA reduceras. Frågan om vilket antal positiva kopiaomgångar som skall produceras och fördelas av sådant tidningsmaterial som skall filmas retrospektivt bör ses tillsammans med ovan nämnda spørsmål om komplettering med läskopior av redan filmat material.

Kommittén finner att starka skäl talar för att STA får disponera två fullständiga omgångar positiva kopior, av vilka en för fortsatt kopiering och en för utlåning, främst interurbant till bibliotek och andra institutioner m m. Vidare bör - av skäl som ovan anförts - KB, UUB, LUB och GUB erhålla var sin fullständig omgång. Den av KB disponerade kopiaomgången bör täcka utlåningsbehov även vid SUB. Enligt kommitténs mening bör GUB få kompletta kopiaomgångar också av tidningsmaterial från tiden före 1950, dvs innan detta bibliotek fick rätt till pliktleveranser av dagstidningar. Kostnaderna för sex kopiaomgångar av återstående retrospektiv filmning kan uppskattas till 0,6 milj kr per år under en 15-årsperiod.

anderna för komplettering av dessa beständ kan upp-
 skattas till 1 kronor och 10 mill kr, dvs ca 0,7 mill kr,
 per år under en 15-årsperiod. I samband med detta nämns
 att kommittén i sin 1976 års rapport (s 45 f) föreslog att
 medelstaktiga beräkningar för komplettering av STA:s beständ
 av positiva kopior av redan filmade rullningar, kostnaden
 för en engångsansskaffning, som skulle ge STA en fullständig
 sig avit positiva kopior av detta material, beräknade
 kommittén i 1975 års rapport till ca 0,8 mill kr, vilket
 motsvarar ca 1 mill kr i 1976 års prisläge. Att tillföra
 STA ytterligare en tillräckligt avit positiva kopior av
 det redan filmade materialet skulle kosta i storleks-
 ordningen 6 mill kr.

I fråga om det tillgångsmaterial som skall filmas retro-
 spektivt bör - såsom redan framhållits (s 3.5.1) -
 kopiering från negativserierna ske vid ett enda till-
 läge. Ett samordnat beställningsförfarande medför dels
 ett förslitningsproblem på det negativa originalet minskat,
 dels att det administrativa arbetet vid STA reduceras.
 Frågan om vilket antal positiva kopioserier som skall
 produceras och förbehållas av sådant tillgångsmaterial som
 skall filmas retrospektivt bör ses tillsammans med ovan
 nämnda frågor om komplettering med läskopior av redan
 filmat material.

Kommittén finner att starka skäl talar för att STA får
 disponera nya tillräckligt omfattande positiva kopior, av
 vilken en för fortsatt kopiering och en för utlåning,
 främst internt till bibliotek och andra insti-
 tutioner m.m. Vidare bör - av skäl som ovan anförts -
 KB, UUB, LUB och GUB erhålla var sin fullständig uppslag-
 ning av KB disponerade kopioserier för täcks utlåning.
 Behov även vid UUB. Enligt kommitténs mening bör GUB få
 kompletta kopioserier också av tillgångsmaterial från
 tiderna före 1950, dvs innan detta bibliotek fick rätt
 till pliktöverens om de gästboken, kostnaden för
 sex kopioserier av återstående retrospektiv filmning
 kan uppskattas till 0,6 mill kr per år under en 15-års-
 period.

Vad gäller filmkopior av kontinuerligt utkommande tidningar föreslår kommittén att STA skall få disponera två och de vetenskapliga bibliotek som för närvarande får leveranser av tidningar - dvs KB, UUB, LUB och GUB - var sin fullständig omgång positiv film. Även universitetsbiblioteken i Stockholm, Umeå och Linköping bör med hänsyn till forskningens behov inom resp högskoleregion ges tillgång till fullständiga kopiaomgångar av den kontinuerliga tidningsfilmningen. Av samma skäl som nyss anförts beträffande kopiering vid retrospektiv filmning bör STA samordna kopieringen från negativfilmen till ett beställningstillfälle. Kostnaderna för de föreslagna nio kopiaomgångarna kan beräknas till ca 1,2 milj kr per år.

Kommittén vill erinra om de kostnadsberäkningar som redovisades i föregående rapport (s 46) rörande kontinuerlig filmning och återstående retrospektiv filmning, dvs för den negativa filmomgången. I 1976 års prisläge torde kostnaderna för kontinuerlig filmning uppgå till ca 0,5 milj kr per år och för retrospektiv filmning till ca 0,4 milj kr per år under en 15-årsperiod. Driftkostnaderna för STA:s verksamhet kan i 1976 års löneläge beräknas till 0,4 milj kr per år.

De löpande kostnaderna för genomförande av kommitténs förslag i de båda rapporterna kan för den närmaste 15-årsperioden uppskattas till sammanlagt ca (0,7 + 0,6 + 1,2 + 0,5 + 0,4 + 0,4 =) 3,8 milj kr per år enligt 1976 års löne- och prisläge. Härtill kommer vissa engångskostnader (jfr ovan och föregående rapport s 45 f).

Under förutsättning att kommitténs förslag för den närmaste 15-årsperioden genomförs, blir uppskattningsvis kostnaderna fr o m år 16 sammanlagt ca (1,2 + 0,5 + 0,4 =) 2,1 milj kr per år enligt 1976 års löne- och prisläge.

Nämnda belopp bör jämföras med de lokalkostnader som skulle uppstå, om nuvarande system med förvaring av fyra

parallella tidningssviter skulle fortsätta. Kommitténs förslag innebär beträffande kontinuerligt utkommande tidningar besparingar som - angivna i 1976 års prisläge - kan uppskattas till ca 0,6 milj kr per år efter 15 år och ca 2 milj kr per år efter 50 år. Härtill kommer att gallring av befintligt tidningsmaterial - enligt kommitténs förslag - efter 15 år leder till att magasin frigörs i en omfattning som motsvarar lokalkostnader av sammanlagt ca 1 milj kr per år i 1976 års prisläge. I sammanhanget bör framhållas att nuvarande skyddsfilmning av tidningar belöper sig till ca 0,2 milj kr per år och att anskaffningarna av positiva filmkopior till berörda vetenskapliga bibliotek kan uppskattas för närvarande kosta sammanlagt ca 0,5 milj kr per år. Vidare torde hanteringskostnaderna för tidningsmaterial, om nuvarande system med pliktleveranser av fyra parallella omgångar skulle bestå, komma att öka i takt med tidningsbeståndets tillväxt.

Sammanfattningsvis konstaterar kommittén att mikrofilmning av tidningar är det minst kostnadskrävande förfarandet för att till framtida generationer bevara den svenska dagspressen.

4 Författningsreglering

Kommittén fann i sin första rapport (s 41) att KB borde svara för såväl den kontinuerliga som den retrospektiva tidningsfilmningen. Bestämmelser härom skulle kunna tas in i bibliotekets instruktion (1965:733). Denna avser emellertid att reglera bibliotekets interna arbetsförhållanden. Med hänsyn till att sättet att organisera tidningsfilmningen berör även förhållandet till andra bibliotek synes det lämpligare att föreskrift meddelas i form av en förordning från regeringen.

Sedan filmning har skett skall - som framgår av avsnitt 3.2 - det tidningsexemplar som har filmats utgöra nationalexemplar och förvaras hos KB. Vissa undantag från denna huvudregel kan dock tänkas, t ex när det gäller filmning av tidningar som finns i bundna lägg. Det bör ankomma på KB att bestämma vilket exemplar som skall utgöra nationalexemplar. Föreskrift härom bör ingå i nämnda förordning.

De arkiverade exemplar i övrigt som finns av filmat tidningsmaterial skall enligt utredningens förslag utgallras (se avsnitt 3.2). Det bestånd av dagstidningar och löpsedlar som här åsyftas utgör inte arkivhandlingar i den mening som avses i t ex allmänna arkivstadgan (1951:590) eller riksarkivets cirkulär (1968:743) om tillämpningen av den allmänna arkivstadgan. Följaktligen omfattas inte heller detta tidningsbestånd av nuvarande regler om utgallring och om rätt att meddela föreskrifter härom. Det ankommer därför på varje universitet att bestämma över i vad mån dess bestånd av tidningsmaterial skall bevaras inom ramen för vad tillgängliga medel tillåter. För att utgallring av befintligt tidningsmaterial skall komma till stånd sedan filmning har skett, torde centrala föreskrifter härom böra utfärdas. I nämnda förordning bör därför tas in en föreskrift om att exemplar utöver nationalexemplaret av tidning som har filmats och som förvaras hos berörda vetenskapliga bibliotek skall utgallras.

Den utgällring som sålunda bör ske efter verkställd filmning måste utföras enligt vissa närmare föreskrifter. Det torde vara lämpligt att sådana föreskrifter meddelas av myndighet som regeringen utser. Bestämmelser härom bör tas in i förordningen.

Bestämmelser om arkivering och tillhandahållande av nationalexemplaret torde kunna meddelas av KB utan att särskild föreskrift härom tas in i förordningen.

På grundval av de nu angivna övervägandena har kommittén utarbetat förslag till förordning om mikrofilmning av tidning m m. Förslaget ingår som bilaga 9 till denna rapport.

Redovisning av enkät rörande de vetenskapliga bibliotekens tidningsbestånd m m

Tidningsfilmningskommittén har i samarbete med LUP-nämndens magasinssgrupp genomfört en enkät om de vetenskapliga bibliotekens nuvarande situation i fråga om uppställning i olika utrymmen, bibliotekens befintliga behov av sådana utrymmen samt deras uppställningsbehov efter framräknad accession under en femtonårsperiod (1977-1991). Den del av enkäten som gäller lokaler för arkivering av tidningar avser uppgifter om dels lokaler för tidningsförvaring, dels själva tidningsbestånden. Resultatet av enkäten i vad avser tidningsförvaringen redovisas i avsnitt 2.3 i föreliggande rapport. I denna bilaga redogör kommittén för vissa metodproblem m m i samband med mätning av tidningsbestånden.

Syftet med undersökningen vad gäller tidningsbestånden har varit att få kännedom om dels beståndens totala storlek (antal hyllmeter) vid de fyra berörda vetenskapliga biblioteken (KB, UUB, LUB och GUB), dels beståndens relativa fördelning på olika grupper. Direktiven till kommittén anger att utredningsuppdraget avser svenska dagstidningar. Kommittén har bedömt det intressant att inhämta uppgift om beståndsstorleken även vad gäller utländska dagstidningar förvarade i angivna bibliotek.

Kommittén har inhämtat uppgifter om tidningsbeståndens storlek vad gäller perioderna 1850-99, 1900-49 och 1950-75. Fr o m år 1950 erhåller GUB pliktleveranser av svenska dagstidningar på samma sätt som de övriga tre biblioteken.

Förvaringssättet för tidningar skiljer sig åt vid de olika biblioteken. Som exempel härpå kan följande nämnas. KB har låtit binda en stor del av sitt tidningsbestånd.

Detta gäller särskilt de s k A- och B-samlingarna som förvaras i statens biblioteksdepå i Bålsta (jfr bilaga 3 Redovisning av förteckningsarbete i statens biblioteksdepå i Bålsta). UUB har bundit en stor del av sitt bestånd fram till år 1899. För 1900-talet har i princip endast en edition av storstadspresen bundits. Övrigt bestånd har packats i paket, varvid tidningarna har vikts. Mot slutet av 1960-talet övergick UUB till att lägga tidningarna ovikta i kartonger.

I enkäten särskiljs uppgifter om lägg/kapslar å ena sidan och om tidningspaket å andra sidan. Att uppskatta storleken av beståndet tidningspaket är betydligt svårare än att uppskatta bestånd av lägg/kapslar. Paketet förvaras på olika sätt i magasinerna beroende bl a på hyllinredningens utformning. I en del fall står paketen ställda på kant som böcker, i andra fall ligger de "på flatan". Vidare kan tidningar i paket förvaras antingen vikta eller ovikta.

Mot bakgrund av ovan anförda har kommittén funnit uppgifter om antalet ianspråktaga hyllplan innehållande tidningspaket värdefullare än uppgifter om antal tidningspaket. Eftersom hyllplanen är av olika längd har berörda bibliotek fått uppge antalet hyllplan innehållande paket som om varje hyllplan var 100 cm långt. Denna redovisningsmetod kan exemplifieras på följande sätt.

Magasinet x har 50 hyllplan om 100 cm längd och 60 hyllplan om 80 cm längd. Detta redovisas som 98 hyllplan enligt följande uträkning:

$$\frac{50 \cdot 100}{100} + \frac{60 \cdot 80}{100} = \frac{9\ 800}{100} = 98$$

Bibliotekens uppgifter om tidningsbeståndens storlek anger antalet lägg/kapslar samt antalet löpmeter stående över rygg av samma lägg/kapslar. Dessa löpmeteruppgifter

torde ha varit lättare att räkna fram än löpmeteruppgifter avseende tidningspaketen. Antalet hyllplan (100 cm) med tidningspaket har räknats om i antal löpmeter (= hyllmeter) stående över rygg, som om tidningarna i paketen förvarats i utvikt stående skick.

Beräkningen av tidningsbeståndens storlek är - som framgått - förenad med en rad problem. De uppgifter som biblioteken lämnat har kommittén bearbetat bl a i samband med att representanter för kommittén besökt berörda bibliotek och genom egna undersökningar. Ett värdefullt komplement till enkätsvaren har bibliotekens års- och ämbetsberättelser visat sig vara. Här återfinns uppgifter om den årliga tidningsaccessionens storlek. Även bearbetningen av detta material har berett vissa problem. Års- och ämbetsberättelserna täcker inte hela den period som kommittén undersökt. Vidare är bibliotekens redovisning av accessionerna inte enhetlig.

Vissa förhållanden talar för att uppgifterna i årsberättelserna är mer exakta än de som biblioteken haft möjlighet att lämna i enkäten. Årsberättelserna redovisar endast en årsaccession i sänder. Det rör sig alltså om relativt små mängder tidningar vid varje tillfälle. Mätningarna har vidare gjorts i samband med hanteringen av tidningsbestånden på resp avdelning och inte sedan materialet placerats i magasin.

Vid bearbetningen av bibliotekens års- och ämbetsberättelser har kommittén utgått i första hand från UUB:s berättelser. Där kan man år för år under hela 1900-talet avläsa bibliotekets tillväxt av svenska tidningar. Beräkningsgrunderna varierar något under olika perioder men i flertalet fall kan man fastställa vad som biblioteket mätt. Följande översikt visar de uppgifter som UUB:s årsberättelser ger under 1900-talet:

1900-12	buntar (paket) mätta i meter
1913-22	antal buntar och band
1923-1948/49	antal buntar och band samt meterantal för båda posterna
1949/50-1973/74	meterantal

Sannolikt har man, när biblioteket uppger hyllmetermått för paket, mätt paketen som böcker. Vidare har man under en period mätt tidningarna enkelvikta i buntar. Tidningarna har alltså vikts, lagts i buntar och slagits in i paket samt därefter mätts "över rygg". Denna praxis bröts 1952/53, när UUB för första gången tillämpade de av Svenska bibliotekariesamfundets statistikkommitté rekommenderade mätningsreglerna. I överensstämmelse därmed har man från angivna tid mätt tidningarna utplanade över rygg, innan de slagits in i paket eller bundits. Från denna tid kan man alltså avläsa bibliotekets nettotillväxt av tidningar. Dessförinnan är det troligen bruttotillväxten som mätts.

I avsnitt 2.3 har redovisats de vetenskapliga bibliotekens disponibla golvyta i m^2 för tidningsarkivering samt antalet hyllmeter tidningar vid respektive bibliotek. Här lämnas en sammanställning av angivna uppgifter.

	KB	UUB	LUB	GUB	Samtliga
Hyllmeter tidningar	4 500	4 200	3 340	2 100	14 140
m^2 för tidningsarkivering	3 900	2 660	2 150	1 900	10 600
Antal hyllmeter tidningar/ m^2	1,2	1,5	1,6	1,1	1,3
Antal m^2 /hyllmeter tidningar	0,9	0,6	0,6	0,9	0,8

Skillnaden i antalet hyllmeter tidningar per m^2 vid berörda bibliotek synes inte vara anmärkningsvärt stor. KB och GUB uppvisar det minsta antalet hyllmeter tidningar per m^2 . GUB har i enkäten konstaterat att goda lokaler innebär bl a spatiös placering med allt material direkt åtkomligt utan omflyttningar, breda gångar och åtkomlighet utan hjälp av stegar. KB anger att 350 m^2 av disponibelt utrymme för tidningsarkivering utgörs av reserverat utrymme.

Genomsnittligt ryms 1,3 hyllmeter tidningar per m^2 vid berörda bibliotek. Som jämförelse kan nämnas att man för förvaring av böcker eller arkivhandlingar i kvarto och folioformat brukar räkna med att stationära hyllor rymmer ca 5 - 6 hyllmeter per m^2 . Vid tätpackning av motsvarande material kan inemot 10 hyllmeter per m^2 komma ifråga.¹⁾

Att dagstidningar vid jämförelse med annat arkiv- och biblioteksmaterial kräver relativt spatiösa utrymmen sammanhänger främst med tidningsmaterialets fysiska karaktär. Tidningsformatet nödvändiggör djupare hyllor än de som blir aktuella vid förvaring av material i kvarto- och folioformat. Vidare begränsas antalet hyllplan vid tidningsarkivering av att nämnda material även i det översta hyllplanet skall vara åtkomligt och att de tunga läggan och kapslarna ofta inte kan placeras på så höga hyllplan, som de som kan komma ifråga för annat material. Beroende på läggans och kapslarnas tjocklek kan vidare hyllplanens utrymme inte maximalt utnyttjas. Slutligen ställer det tunga tidningsmaterialet ökade krav på gångbredd mellan hyllrader.

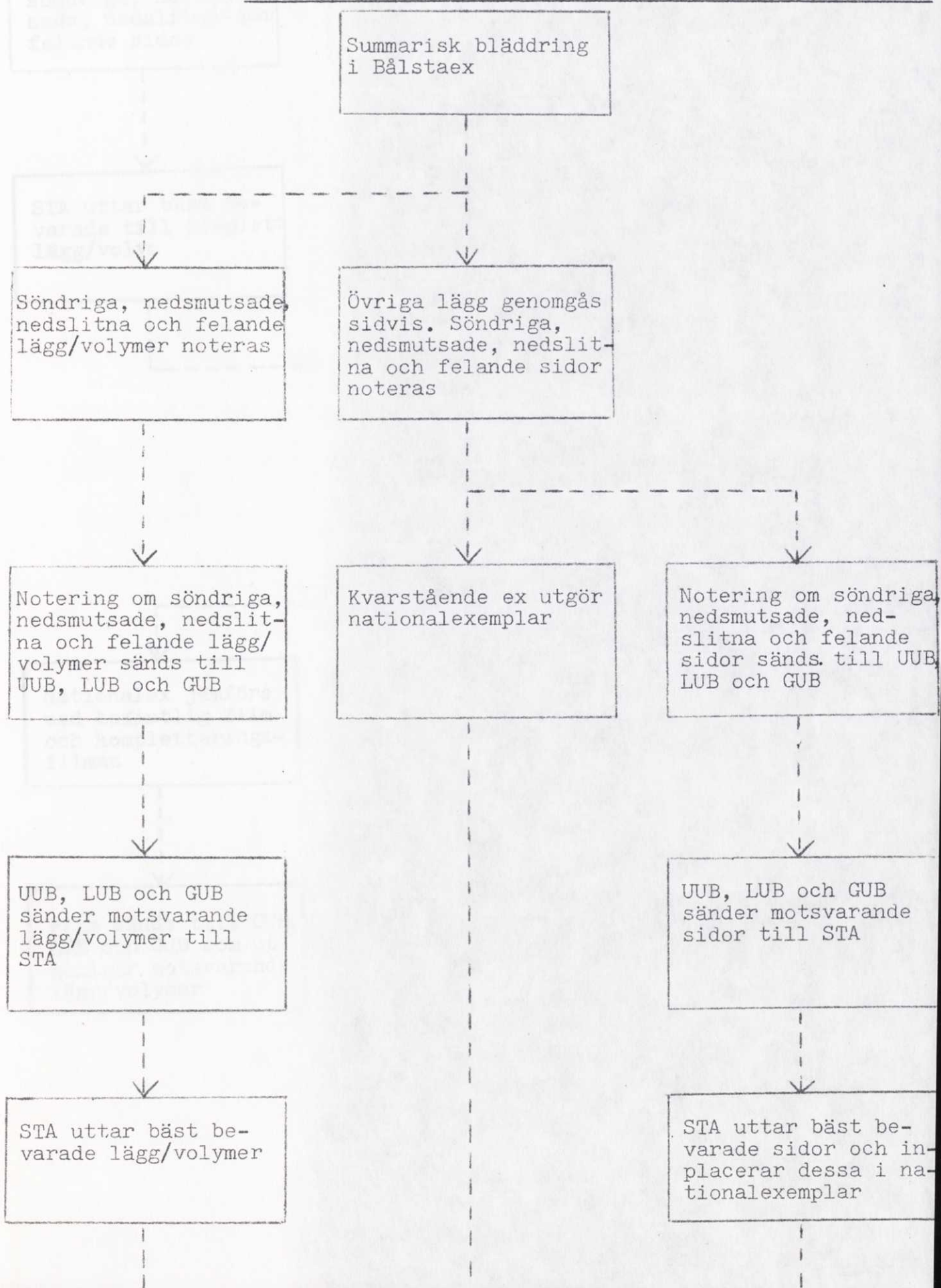
I statskontorets rapport om tidningsfilmning beräknades (s 15) magasinsbehovet för dagstidningar vid undersökningstillfället (1971) växa med ca $150 m^2/år$. Den nuvarande årliga accessionen för berörda bibliotek har kommittén (se avsnitt 2.3) beräknat till sammanlagt ca 300 hyllmeter. Utifrån ovan angivna tabell motsvarar denna årliga accession ett utrymme av $240 m^2$.

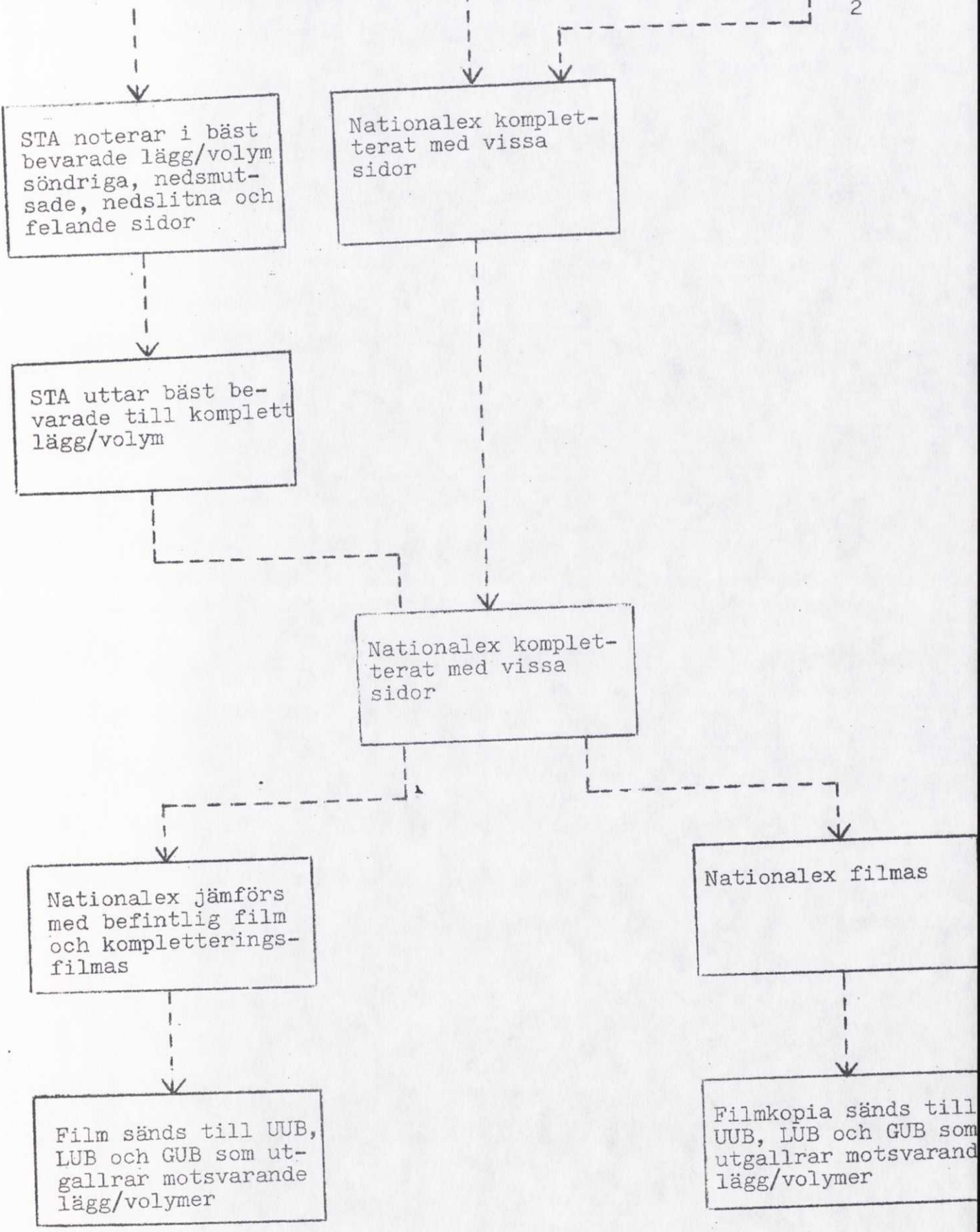
Kommitténs beräkning, som bygger direkt på bibliotekens årliga redovisningar av accessionen, torde vara säkrare än statskontorets överslagsberäkning. Att i praktiken det årliga behovet av utrymme för accession kan bli mindre än $240 m^2$ sammanhänger med flera faktorer. Sålunda kan tidningsmaterialet omplaceras i hyllorna genom att antalet lägg och kapslar ökar i respektive

1) N Nilsson: Arkivkunskap (s 137).

hyllplan eller genom att antalet hyllplan ökas. Vidare kan tidningsmaterial i avvaktan på senare inplacering i hyllor provisoriskt placeras utanför hylla på exempelvis tralla eller direkt på golvet. Det antal hyllmeter tidningar en förvaringslokal kan rymma är således beroende av förutsättningar som från tid till tid kan skifta.

Rutinbeskrivning för filmning och arkivering av nationalexemplar av tidningar jämte utgällring av dublett-material

STA noterar i bäst bevarade lägg/volymsöndriga, nedsmutsade, nedslitna och felande sidor

Nationalex kompletterat med vissa sidor

STA uttar bäst bevarade till komplett lägg/volyms

Nationalex kompletterat med vissa sidor

Nationalex jämförs med befintlig film och kompletteringsfilmas

Nationalex filmas

Film sänds till UUB, LUB och GUB som utgallrar motsvarande lägg/volymer

Filmkopia sänds till UUB, LUB och GUB som utgallrar motsvarande lägg/volymer

Redovisning av förteckningsarbete i statens biblioteksdepå i Bålsta våren 1975

I statens biblioteksdepå i Bålsta, belägen ca 50 km från både Stockholm och Uppsala (jämför avsnitt 3.2), förvaras tidningar tillhöriga dels KB, dels UUB. KB har beräknat antalet hyllmeter i den äldre byggnaden till ca 35 000 hyllmeter. Ca 60 - 70 % av utrymmet där upptas av tidningar. Vid denna beräkning har hänsyn tagits till att delar av tidningsbeståndet inte förvaras i hyllor.

Angivna tidningsbestånd har undersökts på kommitténs uppdrag. Undersökningarna har syftat främst till att ge underlag för de överväganden och förslag rörande arkivering och utgallring som läggs fram i föreliggande rapport. I samband med undersökningarna har visst förteckningsarbete utförts. Kommittén har under hand överlämnat dessa förteckningar till KB.

Bålsta-depås tidningssamling är sedan tidigare indelad i två samlingar, vilka kallas A- och B-samlingen. Skillnaden mellan samlingarna är dels innehållsmässig, dels förvarings- och utseendemässig.

Innehållsmässigt kan följande noteras. Både A- och B-samlingarna tillhör KB. I princip består A- och B-samlingarna av parallella sviter, dock med den reservationen att det rör sig om olika editioner och upplagor. A-samlingen innehåller så gott som uteslutande landsortspress, medan B-samlingen omfattar även en betydande del storstadspress. Vid beräkningen av beståndsstorlek (se tabell till denna bilaga) och i sitt förteckningsarbete har kommittén inräknat UUB:s tidningar i A-samlingen. Den förhållandevis lilla samling som går under namnet Göteborgs-donationen hör till varken A- eller B-samlingen. Den förvaras dock i likhet med vissa delar av B-samlingen insprängd i A-samlingen.

Som framgår av angiven tabell är A-samlingen f n ca dubbelt så stor som B-samlingen. B-samlingens bestånd ökar emellertid mest. Tidningar som bör ingå i B-samlingen transporteras från KB i Stockholm till Norrköping, där tidningarna kapslas och vidareänds till Bålsta-depån. Även UUB överför etappvis tidningar till depån.

Den förvarings- och utseendemässiga skillnaden mellan A- och B-samlingen är följande. A-samlingen förvaras inbunden i lägg liggande på hyllor. B-samlingen förvaras i form av inbundna lägg dels insprängda i A-samlingen, dels staplade på golv i arkivrum, i ännu ej inredda arkivrum och i trapphus, dels lagd i kapslar vilka förvaras i tätpackningshyllor. Sistnämnda del är den största av B-samlingens här nämnda tre delar.

Kommittén har funnit att förvaringsförhållandena rörande A-samlingen kan betecknas som tillfredsställande från informationssynpunkt. Det heterogena förvaringssättet för B-samlingen gör denna svåröverblickbar, särskilt vad gäller de olika editioner och upplagor som kan ingå i samlingen. Vid stickprovskontroll har i vissa fall bristande överensstämmelse mellan angivet innehåll och verkligt innehåll konstaterats.

Kommitténs förteckningsarbete har avsett enbart A-samlingen. Denna består till ca 95 % av inbunden landsortspress samt viss storstadspress tillhörande KB och till ca 5 % av främst storstadspress tillhörande UUB. Vid förtecknandet av beståndet (se illustration till denna bilaga) användes en förteckningsblankett med utrymme för uppgifter rörande tidningstitel, eventuell avläggare och utgivningsort, bibliotekstillhörighet, plats i lokalen (rad och hylla), tidsrymd som tidningen omfattar, beståndsstorlek räknat i antal volymer och hyllfack samt särskild kolumn för att ange edition m m. För varje tidning ifylles särskild förteckningsblankett.

A-samlingens tidningar är fram till 1960 alfabetiskt förvarade. Förteckningsblanketterna har lagts i motsvarande ordning. Tidningarna 1961-1969 är förvarade i s k årsringar, dvs alfabetiskt ordnade inom respektive år. Det senare beståndet har förtecknats i sin förvaringsordning och därefter har uppgifterna sorterats in i sitt alfabetiska sammanhang i överensstämmelse med den uppställningsordning tidningsbeståndet fram till 1960 har. Denna sortering är ett exempel på de komplikationer som skilda uppställningar av tidningsbestånden kan medföra i förteckningsarbetet.

Vid förtecknandet har viss kontroll rörande förekommande editioner och upplagor skett. Denna kontroll har avsett främst storstadstidningarna, de större landsortstidningarna samt vissa mindre landsortstidningar. Anmärkningar om kontrollen har skett på förteckningsblanketterna. Antal granskade lägg av berörd tidning har därvid noterats och införts i förteckningen för att ge en uppfattning om kontrollens omfattning. Av storstadstidningarna har för varje tidningstitel samtliga eller slumpvis en tredjedel eller en fjärdedel av läggen granskats. Av de större landsortstidningarna har slumpvis en fjärdedel eller en sjättedel granskats. I de små landsortstidningarna har endast vissa punktkontroller gjorts. Bläddringen i de kontrollerade läggen har inskränkts till kontroll av ca 5 - 10 nummer av varje lägg.

Det förekommer att tidningar har samma namn utan att vara identiska. Vissa tidningar har endast en mindre inbördes avvikelse men bär olika namn. I förtecknandet av A-samlingen har sådana förhållanden observerats och hänvisning mellan de olika tidningarna gjorts på respektive förteckningsblankett. Det är helt klart att genomgången av upplagor och editioner i Bålsta-depån, kontrollen huruvida motsvarande upplagor och editioner finns vid övriga vetenskapliga bibliotek samt jämförelser mellan samtliga upplagor och editioner å ena

sidan med huvudeditionen å andra sidan för uttagande av unika sidor kompliceras betydligt av förhållanden som de ovan nämnda.

Anförda förteckning över A-samlingen (inkl UUB:s samling) upptar ca 1 500 separata titlar för nedlagda eller ännu existerande tidningar. En stor del av dessa titlar utgörs av tidningar, som utgivits endast ett eller ett par år. Dessa tidningar är vanligen inbundna i mycket tunna lägg eller lagda i mapper för att inte förstöras. En stor del av dessa tidningar har utkommit mindre än en gång i veckan. I vissa fall synes det vara frågan om närmast facktidningar, annonsblad eller motsvarande. Utgallringsvinsten vid de olika biblioteken torde här i allmänhet inte stå i rimlig proportion till kostnaderna för att ta fram tidningarna i fråga för filmning.

Allmänt sett är A-samlingen i påfallande gott fysiskt skick. Vid förtecknandet har inte i något fall påträffats sådana skador på läggen att något avsnitt har varit direkt oläsligt. Papperet är emellertid i många fall skört och kräver varsam behandling. Detta gäller särskilt vid eventuell uppsprättning av läggen före filmning. Under vissa tidsperioder, exempelvis första världskriget, är trycket av växlande kvalitet. Vissa tidningar har slitits hårt, sannolikt främst till följd av flitig läsning, och har därför belagts med förbud mot framtagning för forskningsbruk. Vid urvalet av nationalexemplar är det här en viktig uppgift att se till att bästa exemplaret används. Man kan anta att det i vissa fall är samma tidning som vid de olika vetenskapliga biblioteken utsatts för ovanligt stor förslitning till följd av framtagning för forskningsbruk.

Luckor i tidningsserierna vad gäller vissa årgångar har påträffats vid förteckningsarbetet. Det förekommer också luckor i nummer- och pagineringsföljden. Dessa

luckor kommer automatiskt att observeras enligt den rutin för urval av nationalexemplar som kommittén redovisat i föreliggande rapport (se avsnitt 3.2).

Den på kommitténs uppdrag utförda förteckningen över A-samlingen i Bålsta-depån bör kunna vara till nytta vid framtagning av nationalexemplar och utgallring av dubblettmaterial. Detta gäller exempelvis vid genomgång av upplagor och editioner som finns i Bålsta-depån och vid kontroll huruvida motsvarande upplagor och editioner finns vid övriga vetenskapliga bibliotek.

Beräkning av vissa tidningsbestånd i statens biblioteksdepå i Bålsta

	A-samling			B-samling	Gbg don	Totalt
	Landsort	Storstad	S:a			
Antal hyllfack 1)	10 775	555	11 330	5 470 ²⁾	71	16 871
Löpmeter tidningar beräknat stående över rygg	1 831	94	1 925	930 ²⁾	12	2 867

Anm 1 Ett hyllfack är 0,22 meter högt. Då hyllfacken nästan aldrig kan utnyttjas helt har det utnyttjade hyllfacket beräknats till i genomsnitt 0,17 meter. Detta innebär att ett hyllfack i Bålstadepån rymmer ca 0,17 löpmeter tidningar stående över rygg.

Anm 2 Överslagsberäkning.

Översiktsförteckning avseende tidningsbestånd i Bålsta

Datum för lämnad uppgift: 1975-01-29

Tidning: Aftonbladet

Utgivningsort: Stockholm

Bibl tillh	Plats i lokalen rad hylla(-or)	Tid	Antal voly- mer	Antal hyll- fack	Övriga kommentarer
KB	4B 1	1892-98	64	29 $\frac{1}{2}$	veckouppl
KB	3A 50	1899-1940			1938-40 uppl E, D, F DE halvveckouppl 1937-39 halv
KB	3A 50	1918			halvveckouppl för Finland
KB	4B 1	1896-97			kvällsuppl
KB	3A 50	1933			(extra) kvällsuppl A
KB	3A 50	1933			senare ed uppl A
KB	3A 50	1933			extr nr uppl A (ed 2)
KB	3A 50	1934-35			expressuppl uppl B
KB	3A 50-51	1941-46			kvällsuppl
KB	Ba 18	1964			västsv uppl
Hänv.					

Arkivbeständighet hos papperFörekommande papperstyper

I Europa har papper framställts av lump (bomulls- och linnevävnader), medan den kinesiska papperstillverkningen använde ämnen direkt från växtriket. Omkring år 1800 uppfanns pappersmaskinen. Dess kapacitet kunde dock inte utnyttjas förrän man vid mitten av 1800-talet hade löst problemet att använda trä som fiberråvara.

Cellulosapapperets uppkomst löste råvaruproblemet men förde med sig problem från beständighetssynpunkt. Det trähaltiga papperet innehåller mekanisk massa, slipmassa. Detta papper kallas i fortsättningen papper 1. De kemiska beståndsdelarna i denna massa sönderfaller efter hand under påverkan av luft och ljus. Sönderfallet ansågs tidigare bero på fibrernas egenskaper. På senare tid har hävdats att den främsta orsaken till sönderfallet är syra, som tillförts papperet vid tillverkningen (t ex genom limning) eller senare (bläcksyra, luftföroreningar). Det har också antagits att orsaken till slipmassapapperets destruktion är själva ligninets (träämnets) dåliga beständighet, speciellt under påverkan av ljus.

En bättre kvalitet än papper 1 har det papper som innehåller kemisk trämassa. Detta papper - i fortsättningen kallat papper 2 - framkom på 1870-talet och består av en massa, där cellulosafibrerna frilagts genom kemisk bortlösning av lignin och andra icke fiberbildande växtbeståndsdelar. De processer, genom vilket detta sker, kallas sulfat- och sulfitmetoderna. Papper, som inte innehåller mekanisk trämassa kallas "träfritt papper" och är tillverkat av kemisk trämassa, lump eller halm.

Analys av färdens två papper

Förklarande pappertyper

I Europa har papper framställts av jern (bomull- och linnetygar), medan den konstliga papperstillverkningen använde annan direkt frisk växtfiber. Omkring år 1800 upplågs pappersmaskinen. Dess konstruktion dock inte användes förrän man vid mitten av 1800-talet hade löst problemet att använda trä som råvaror.

Cellulospapperets uppkomst löste råvaruproblemet för de mest delvis papperstillverkarna. Detta innebär papperstillverkningens mekaniska massa, slipmassa. Detta papper tillverkas i förväg till en massa. De kemiska beståndsdelarna i denna massa sönderfaller efter hand under påverkan av luft och ljus. Sönderfallstiden är lång och papperet blir gult och brunt. På senare tid har hävstångspresser utvecklats som kan sönderfalla råvaran, som cellulospapperet vid tillverknings (eller senare) i en annan lämplig (bättre) avsaknad av luft och ljus. Det här också antagligen eftersom cellulospapperets beståndsdelar sönderfaller i ljuset (tråkigt) då de beståndsdelarna, speciellt under påverkan av ljus.

En bättre kvalitet än papper 1 har det papper som innehåller kemisk trämassa. Detta papper -- i förställningen kallat papper 2 -- framkom på 1870-talet och består av en massa, där cellulosafibererna frigjorts genom kemisk behandling av lignin och andra lösliga ämnen. De växtbeståndsdelarna, de processer, genom vilket detta skiljer kemisk sulfat- och sulfatfibrer. Papper, som inte innehåller mekanisk trämassa kallas "trålligt papper" och är tillverkat av kemisk trämassa. Lignin eller fästa.

Papper 1 är på relativt kort sikt (ca 70 - 120 år) självdestruerande. På längre sikt är även viss del av papper 2 i farozonen. Papperets åldrande visar sig dels genom att färgen ändras - vitt papper gulnar - dels genom att papperets styrka försämras. Färgförändringen är från användarsynpunkt acceptabel i så motto att kontrasten mellan svärta och papper är tillräcklig för att medge läsbarhet.

Papperstypernas fördelning i vetenskapliga bibliotek och statliga arkiv

Det papper som godkänns i den svenska statsförvaltningen för arkivändamål, dvs för arkivhandlingar som skall bevaras för framtiden, är papper 2. Svenskt arkivpapper är endast en ringa del av papper 2 och denna del är underkastad väsentligt strängare krav på sammansättning än övrigt papper tillverkat med sulfat- och sulfitmetoderna. Bruket av detta papper regleras i skrivmaterielkungörelsen (SFS 1964:504) och de årligen godkända papperssorterna redovisas varje år i Svensk Författningssamling (i allmänhet SFS nr 1).

Det papper som finns i svenska dagstidningar är genomgående papper 1. Papper 1 har också använts i den svenska statsförvaltningen under senare delen av 1800-talet för arkivhandlingar avsedda att bevaras för framtiden. Det s k offentliga trycket - dvs arkivexemplar (kallas i författningen "biblioteksexemplar") av tryckta skrifter förvarade i de vetenskapliga biblioteken - finns på papper 1 samt i vissa fall på papper 2.

Med utgångspunkt från ovan anförda kan papper, förvarade i de vetenskapliga biblioteken och de statliga

arkiven (riksarkivet, krigsarkivet, landsarkiven),
delas upp i följande grupper:

Grupp	Typ av material	Förvarings- plats	Pappers- typ
I	Arkivhandlingar som skall bevaras	Statliga arkiv	Papper 2
II	Som ovan. Material från senare delen av 1800-talet	- " -	Papper 1
III	Arkivhandlingar som skall utgällras till följd av särskilda beslut	- " -	Papper 1
IV	Biblioteksexemplar (= arkivexemplar) av offentligt tryck	Vetenskap- liga bib- liotek	Papper 2 eller 1
V	Biblioteksexemplar (nationalexemplaret) av svenska dagstid- ningar	- " -	Papper 1

Metoder att förlänga arkiveringen av papper. Över-
väganden och förslag

F n står fyra metoder till förfogande då det gäller att
förlänga arkiveringen av papper, nämligen följande:

- 1) Informationen på papper överförs till annat medium.
- 2) Arkivomgången av upplagan trycks eller framställs
på papper 2. Återstoden av upplagan trycks eller
framställs på papper 1.
- 3) Kemiska åtgärder tillgrips. Man söker neutralisera
syran i papperet.
- 4) Papperet förvaras i bästa möjliga förvaringsklimat.
Papperets åldrande fortskrider saktare i lägre tem-
peratur.

Metod 1 innebär vad gäller tidningar att sådant material kan filmas. Det är en utgångspunkt för kommitténs arbete att filmning av svenska dagstidningar skall äga rum. Metod 2 innebär tillämpat på de svenska dagstidningarnas område (grupp V ovan) att nationalexemplaret skulle tryckas på bättre papper än arkivomgången av det offentliga trycket (grupp IV ovan). Kommittén finner att detta skulle innebära en betydande olikhet vad gäller åtgärder för att ta till vara å ena sidan svenska dagstidningar, å andra sidan övrigt offentligt tryck.

För större delen av materialet inom den senare gruppen (grupp IV ovan) gäller ej några särskilda krav på papperet. Enligt gällande författning (SFS 1949:166) skall biblioteksexemplar vara fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren. Tryckningsarbete, som avser viktigare statsändamål (t ex Statens offentliga utredningar och Sveriges officiella statistik) skall enligt SFS 1974:684 framställas i minst 10 exemplar på papper, vilket i allt väsentligt uppfyller de krav som enligt skrivmaterielkungörelsen (SFS 1964:504) gäller för svenskt arkivpapper. Kostnaderna för att på papper 2 framställa nationalexemplaret av svenska dagstidningar skulle bli avsevärda, då det i sådant fall skulle kunna bli fråga om tryckning av såväl huvudedition som de skändrade sidorna (se härom föregående rapport s 29 ff).

Som ovan anförts har det på senare tid hävdats att papperets sönderfall beror av den syra som tillförts papperet vid tillverkningen eller senare. Neutraliseringen av syran - den tredje metoden att förlänga arkiveringen av papper - kan f n utföras i tre olika alternativ. Metoden att avsyra papper torde vara tillämplig främst i de fall där syran bevisligen utgör en av de viktigare orsakerna till materialets sönderfall.

Det första alternativet är att blötlägga papperet först i en lösning av kalciumhydroxid och därefter i en lös-

ning av kalciumbikarbonat. Det andra alternativet är att sänka bladen i en lösning koncentrerad magnesiumbikarbonat. Härvid måste bundna volymer tas sär och behandlingen ske blad för blad. Det tredje alternativet är att spraya magnesiumbikarbonat över pappersarket och ge lösningen tillräcklig tid att tränga in i fibrerna. Sistnämnda alternativ är inte så effektiv som de bägge här först nämnda men i jämförelse med dessa alternativ något mindre kostsamt. Enstaka blad kan sprayas men tjocka volymer måste tas isär.

Enligt uppgift (Edström a a s 39) är ingen av de tre metoderna så billig att man kan tillämpa den på ett stort material utan avsevärda kostnader. Med hänsyn härtill torde det vara otänkbart att förlänga arkiveringen av tidningsmaterial genom neutralisering av syran i papperet. Man kan i sammanhanget peka på vad som f n gäller grupp II (arkivhandlingar på papper 1, som skall bevaras) och grupp V (nationalexemplaret av svenska dagstidningar). Den förra gruppen hotas på relativt nära sikt av förstörelse och f n finns inte någon planering för hur denna utveckling skall hejdas. Den senare gruppen avses bli filmad, vilket är att betrakta som en metod (metod 1 enligt ovan) att förlänga arkiveringen av papper. Därför torde grupp V inte kunna prioriteras högre vad gäller skyddsåtgärder än grupp II.

Den fjärde metoden att förlänga arkiveringen av papper är som ovan angetts att förvara papperet i låg temperatur. Man har funnit att 100°C är en lämplig temperatur för att på konstgjord väg simulera åldrande av papper. Tre dygn i en temperatur på 100°C har fastställts motsvara 25 à 30 års naturligt åldrande. Detta innebär att 12 dygn i samma temperatur motsvarar ca 100 år. Om temperaturen sänks, retarderas den kemiska nedbrytningsprocessen. Enligt uppgift innebär varje sänkning med 15°C att papperets livslängd ökar ca 4,5 gånger. Om temperaturen i en förvaringslokal för papper sänks

från ca 20° till ca 5° får det där förvarade papperet mer än 4 gånger så lång varaktighet som det nu har. Om ett papper håller i 50 år vid rumstemperatur 20° kan papperet hålla i 1 000 år om det förvaras i temperatur mellan -10° och -30°C . Väljer man 10 000 år som förvaringstid blir motsvarande värden mellan -50° och -60° respektive -30°C .

Inverkan av djupfrysning på träfiberpapperet - och särskilt upprepad djupfrysning och upptining - måste enligt expertisen undersökas mer än vad som hittills skett. En viss risk för s k frystorkning kan finnas. Det har också anförts att det djupfrysta exemplaret inte bör användas annat än för nykopiering med några hundra års mellanrum. Ett sådant tillvägagångssätt är inte förenligt med kommitténs förslag (se avsnitt 3.1 och 3.3.2) att nationalexemplaret av tidningar i undantagsfall skall få tas fram för forskningsändamål.

Behandling av film

Åtgärder sammanhängande med behandlingen av film kan delas upp enligt följande:

behandling av förlaga,
filmning,
framkallning, fixering och sköljning,
förvaring,
kopiering samt
tillhandahållande av film.

Kommittén bör enligt sina direktiv samråda med dataarkiveringskommittén (DAK) i frågor som gäller förvaring av och arkivbeständighet hos mikrofilm samt följa den utprovningens verksamhet som DAK bedriver vid statens provningsanstalt (SP).

I föregående rapport (s 19 f) har kommittén till del översiktligt redovisat nuvarande rutiner på ovan angivna områden. Kommittén har därvid aviserat (s 29) sin avsikt att behandla frågor om hantering och förvaring av tidningsfilm i här föreliggande rapport.

På mikrofilmområdet pågår såväl internationellt som på nationell nivå ett omfattande standardiseringsarbete. Enligt vad DAK underhand meddelat är läget på detta område följande.

Internationell samverkan sker inom ISO (International Organization for Standardization) i en underkommitté som sysslar med "documentary reproduction" (ISO/TC 46/SC 1). Man räknar med att ett stort antal ISO-standarder kommer att fastställas under de närmaste åren och att de kommer att följas av nationella standarder. I Sverige har standardkommittén för dokumentation inom SIS (Sveriges standardiseringskommission) tillsatt en underkommitté för mikrografi. Undergruppen

har arbetsgrupper, som sysslar med terminologi och datadokument-, ritnings-, tidnings- och kartmikrofilmning samt frågor som rör arkivering, identifiering och märkning m m.

Av gällande internationella standarder kan följande nämnas. Det finns en standard för användande av s k säkerhetsfilm av acetat (ISO/R 543 - Definition, testing and marking of safety film for motion picture use) samt en internationell rekommendation (ISO/R 417) för bestämmande av tiosulfathalten i framkallad mikrofilm. Gällande standard för arkivfilm är ISO 2903-1974 Photography-Silver-gelatin type microfilms-Processing and storage for archival purposes.

Provningsanstalten har vid kontroll av framställd film i huvudsak följt riktlinjerna i en amerikansk försvarsstandard MIL-M 9869D. Kontrollen avser främst ritningsmikrofilm. Av ekonomiska och praktiska skäl har SP i vissa avseenden avvikit i sina bestämmelser från den amerikanska standarden. Ifråga om tiosulfathalten hos framkallad film har SP skärpt kontrollen. Vid tillverkningskontroll av byggnadsnämndshandlingar följer SP en norm SP 06-3302/73. Normen bygger på en överenskommelse mellan SP och statens planverk och är i tillämpliga delar baserad på MIL-M-9868D.

Vad gäller behandling av förlaga har kommittén i sin första rapport (s 19 f) konstaterat att vid hittillsvarande kontinuerliga filmning de uppskurna förlagorna makulerats efter avslutad filmning. Vid hittills genomförd retrospektiv filmning är det vanligen de vetenskapliga bibliotekens lägg, som utgjort förlaga.

Kommittén har i föregående rapport (s 40) konstaterat att - även om läsning av befintlig tidningsfilm underlättas genom bättre läsapparatur - det är önskvärt att en begränsad del av det befintliga filmbeståndet omfilmats. Vidare har kommittén där framhållit (s 39 f) att filmning av äldre lägg företer vissa brister, bl a på

grund av att förlagorna utgjorts av bundna lägg. Filmresultatet förbättras bl a genom att den fotograferade förlagan i sin helhet är så plan som möjligt.

Av kommitténs egen granskning av befintlig film framgår att innerspalterna på grund av bindingen i lägg i vissa fall blivit så böjda att upp till två eller tre centimeter av innerspaltens text är svår att läsa i original och följaktligen också besvärlig att tillfredsställande filma. Ofta återfinns centralt stoff såsom ledare, presskommentarer, politiska artiklar och börsnyheter i innerspalterna.

Vad gäller filmningen har kommittén i föregående rapport (s 28) föreslagit att denna bör utföras med svartvit film, vilket stämmer överens med nuvarande rutin och DAK:s konstaterande i utredningens andra betänkande (SOU 1974:94 s 184 f) att färgfilm har låg arkivbeständighet. Kommittén har i föregående rapport (s 20) nämnt att nuvarande filmningsföretag fr o m januari 1974 tillämpar konsekvent kamerainställning, skalangivelse, standardiserad förminskningsgrad (16x och 24x) samt testtavla.

Vad som i det följande sägs bygger på överväganden och förslag som DAK enligt uppgift till tidningsfilmningskommittén avser att lägga fram i sitt tredje betänkande.

DAK föreslår att för framställning av arkivmikrofilm skall användas kamerafilm med silverhalogenidemulsion. Det skall vara säkerhetsfilm, som inte får innehålla cellulosanitrat. Filmen skall fylla de krav som fastläggs i ISO/R 543 (jfr ovan). Både film på acetatbas och film på polyesterbas kan uppfylla här ställda villkor. Filmen skall normalt bestå av operforerad rullfilm, som med sedvanlig teknik - framkallning, fixering och sköljning - ger en negativ bild, dvs mikrobildens tonvärden är omvända i förhållande till förlagans. Filmen skall vara finkornig och ha erforderlig hög upplösning.

DAK konstaterar att filmens förminskningsgrad kan variera mycket och anser att användningen av filmen i samtliga fall bör styra valet. DAK finner från arkivsynpunkt inte anledning att här föreslå särskilda bestämmelser.

I sin andra delrapport till DAK beträffande mikrofilm (1970-03-12) rekommenderade SP att positivfilm, dvs generation 2, skall användas som arkivfilm i stället för den negativa kamerafilmen. Rekommendationen upprepas inte i slutrapporten (nr 3, 1972-08-31). DAK konstaterar att positivfilmen torde vara mer resistent mot luftföroreningar, eftersom den innehåller mindre silver än negativfilmen. DAK anser emellertid att användare skall kunna välja mellan den negativa kamerafilmen och den positiva kopian som arkivfilm.

Vad gäller förvaring och kopiering av film konstaterar DAK att valet om den negativa kamerafilmen eller den positiva kopian (generation 2) skall vara arkivfilm beror av det behov som föreligger att framställa filmgenerationer. Negativfilmen ger här ett bättre utgångsläge. Från kamerafilmen (generation 1) bör kunna kopieras ytterligare tre användbara filmgenerationer, varvid den sista generationen (generation 4) skall vara väl läsbar i läsapparat eller kunna ge användbar papperskopia. DAK konstaterar att om man använder positivkopian som arkivhandling minskar möjligheterna till spridning av filmkopior. Man tar härmed även bort en reservgeneration film. DAK konstaterar att generation 1, även i det fall denna generation används som arkivfilm och inte används för kopiering, efter ett antal århundraden kan behöva omkopieras för att informationen skall bevaras.

DAK föreslår att SP får i uppdrag att kontrollera statliga myndigheters arkivfilm. DAK anser att hos myndigheter, som har en omfattande mikrofilmverksamhet och rutinerad personal, en viss "självkontroll" kan organiseras. En sådan utformning av kontrollen bör ske först efter samråd med vederbörande arkivmyndighet.

DAK konstaterar att även i de fall då statliga myndigheter hyr tjänster av enskilda för mikrofilmning, varvid arkivfilm framställs, bör SP kunna medge en motsvarande "självkontroll". Gångse kontroll av ritningsmikrofilm sker enligt avtal mellan SP och statens planverk och kostar f n 60 kr per rulle. Rutinen innefattar fixkontroll och bildkvalitetskontroll. Principiellt är enligt DAK denna kontroll att föredra men den är förhållandevis dyr. Enligt SP:s uppgift till DAK skulle priset kunna sänkas avsevärt, om provningen kunde koncentreras och omfatta större mängder film. Enbart fixkontrollen kostar f n 30 kr per rulle. DAK uttalar att frågan om sistnämnda kontroll skall kunna anses vara tillfyllest för dokumentmikrofilm eller för tidningsmikrofilm inte torde kunna avgöras generellt utan synes böra bestämmas från fall till fall i samråd mellan riksarkivet och vederbörande myndighet.

Man bör enligt SP och DAK skilja mellan två arkivklimat, ett för aktiva arkiv och ett för vilande arkiv. Med sistnämnda beteckning förstås arkiv som endast sällan används. Förstnämnda avser arkiv som används mer regelbundet och där handlingarna inte är av oersättligt värde. I vilande filmarkiv skall temperaturen hållas konstant vid vald temperatur inom intervallet 10-15° C med en tolerans av $\pm 1^\circ$. Den relativa fuktigheten skall ligga mellan 20 och 30 %. Förändringen får inte överstiga 5 % relativ fuktighet under en 24-timmarsperiod. Ju lägre förvaringstemperaturen och ju renare och torrare luften är, desto mindre är sannoligheten att fläckar skall uppkomma på filmen. Torrare klimat än det ovan angivna bör inte förekomma, eftersom filmen då blir spröd. Förvaringsutrymme för filmarkiv skall vara skilt från utrymme där papper förvaras. Filmens arkivklimat är för torrt för pappersförvaring. Vidare avger papper samt kartong- och buntomslag, i vilka pappershandlingar förvaras, peroxider som vållar filmskada.

SP:s och DAK:s undersökningar visar att luften i filmarkivutrymme skall vara befriad från luftföroreningar, särskilt vad gäller sådana ämnen som genom reduktionsoxidationsförlopp kan skada mikrofilmens silverbild - s k redoxskada. Sådana ämnen som även i ytterst små kvantiteter är skadliga för filmen är svaveldioxid, svavelväte och andra svavelföreningar, kväveoxider, väteperoxid och andra peroxider, ozon, klorider, myrsyra och formaldehyd. Koncentrationen av dessa ämnen i luften måste hållas under en hundrademiljondel (1 pphm), vilket innebär att luften i ett filmarkiv som avses för långtidsförvaring måste renas. Detta är en dyrbar åtgärd. SP har därför på DAK:s uppdrag undersökt möjligheten att filmen förvaras i väl slutna förpackningar av för filmen oskadligt material, t ex polypropen. Förpackningen läggs därefter i en burk av exempelvis aluminium och burken tillsluts. Den inneslutna luften måste vara ren och fuktinnehållet får inte överstiga 30 % relativ luftfuktighet. Denna alternativa förvaringsmetod har vissa tekniska komplikationer, som ännu inte är slutgiltigt utredda, varför DAK föreslagit att SP i samråd med riksarkivet bedriver ytterligare undersökningar. Ett sätt att öka resistensen mot kemiska angrepp är att guldbehandla filmen. DAK rekommenderar guldbehandling för vilande arkiv.

Skall mikrofilm förvarad i vilande arkiv kopieras, måste den före och efter kopieringen rekonditioneras för att komma i jämvikt med sin miljö. När arkivfilm används i kopieringslokal, kan normalt rumsklimat accepteras, men lika stora krav på ren luft och konstanta betingelser måste uppställas som för det vilande arkivet.

Temperaturen i aktiva filmarkiv bör ligga mellan 10 och 20° C och den relativa fuktigheten mellan 30 och 50 %. Förpackning för film bör invändigt vara belagd med polyeten, polypropen eller liknande av SP godkänt material.

DAK konstaterar att bruksfilm inte kräver arkivfilmens stränga arkivklimat och att man här slipper den omständiga anpassningsprocedur som är nödvändig då arkivfilm tas fram.

Krav och önskemål för handdriven läsapparat för mikrofilm

Tidningsfilmningskommittén har med ledning av en marknadsundersökning av läsapparater för läsning av tidningsfilm och av svaren från en enkät bland berörda vetenskapliga bibliotek och vissa kommunala bibliotek ställt samman de krav och önskemål som bör ställas på en handdriven läsapparat för tidningsfilm.

Krav

1. Läsapparaten skall vara avsedd för 35 mm operförrerad mikrofilm och med möjlighet att visa 16 mm d:o, sistnämnda med hänsyn till serien "Svenska tidningsartiklar".

Bildskärmen bör inte vara mindre än 40 x 40 cm vid 10 x förstoring.
2. Apparaten skall vara utrustad med zoomoptik med tillfredsställande skärpa i intervallet 14-22 x förstoring.
3. Tillfredsställande ljussättning är nödvändig, dock ej för starkt ljus. (Grönt ljus kan bli aktuellt.)
4. Fininställning av skärpan måste vara möjlig.
5. Sidjustering och fokusering av bilden måste vara möjlig.
6. "Glass-pressure-plate" (glasskiva/motsv), som håller filmrutan i läge vid betraktande, skall vid filmframmatning ej beröra filmen.
7. 180° vridbarhet av bilden krävs.
8. Frammatning skall kunna ske med bägge händer.
9. Trätterhölje eller ytterhölje i annat material som motverkar buller och är hållbart och estetiskt tilltalande erfordras.
10. Bruksanvisning och skötselanvisning (förebyggande underhåll) för nyttjare och tillsynspersonal skall medfölja, gärna i form av text på apparaten.

View of ...

... ..

LIST

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Önskemål

Ordningsföljden innebär inte någon prioritering.

1. God läsbarhet bör finnas även i skärmens hörn (jfr krav punkt 2).
2. Vid konstruktion bör hänsyn tas till synsvaga nyttjare resp nyttjare med glasögon.
3. Möjlighet att variera bildvinkeln mellan 75° och 15° mot horisontalplanet (ev med hjälp av särskilt stativ) är önskvärd.

Om detta önskemål ej kan förverkligas, bör den normala läsvinkeln ligga antingen inom intervallet $85^{\circ} - 70^{\circ}$ eller inom intervallet $5^{\circ} - 20^{\circ}$ mot horisontalplanet.

4. 360° vridbarhet av bilden är önskvärd.
5. Manöverorganen bör vara lättillgängliga (jfr krav punkt 8). Allmänna ergonomiska synpunkter bör beaktas vid utformandet av manöverorganen.
6. Filmens temperatur bör ej överstiga 65° C i läsapparaten.
7. Det är angeläget med låg bullernivå och tystgående manöverorgan (vid placering i forskarsalar). Endast små glapp bör förekomma i manöverorganen.
8. Stabilitet i konstruktionen och så få vibrationer som möjligt bör eftersträvas. Apparaten bör vidare vara någorlunda dammtät.

Statsrådet och Chefen för
utbildningsdepartementet
Fack
103 10 STOCKHOLM

Förslag i fråga om rätt att framställa kopior av
tidningsfilm

Tidningsfilmningskommittén, som tillsattes genom beslut 1973-05-18, har till uppgift att svara för planering m m av verksamheten med mikrofilmning av den svenska dagspressen. Kommittén har 1975-02-14 avgett rapporten Dagspress på mikrofilm (Ds U 1975:4) med förslag avseende tidningsfilmningens omfattning och organisation m m. I rapporten föreslås att den med tidningsfilmningen förenade verksamheten knyts till det statliga biblioteksväsendet. Det föreslås att en särskild organisatorisk enhet för ifrågasvarande verksamhet inrättas vid kungl biblioteket (KB). I rapporten har kommittén utgått från att det vid filmningen skall framställas dels en negativ "moderfilm", dels en omgång positiva kopior för utlåning till bibliotek och andra institutioner.

I nämnda rapport finns även förslag till författningsändringar m m, som krävs för genomförande av kommitténs förslag. Framställandet av exemplar av tidningar på mikrofilm bör enligt kommittén kunna ske redan med stöd av gällande bestämmelser. I 12 § upphovsrättslagen (1960:729) sägs att med (Konungens) tillstånd och på de villkor, som däri anges, arkiv och bibliotek för sin verksamhet får framställa exemplar av verk genom fotografi. Motsvarande bestämmelse finns i 6 § lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild. Med stöd av dessa bestämmelser har i tillämpningskungörelsen (1961:348) till upphovsrättslagen och fotografilagen lämnats närmare föreskrifter om fotografering för arkiv- och biblioteksändamål. Med hänsyn till den betydelse som dessa föreskrifter har för tidningsfilmningsverksamheten skall de här beröras något mer ingående.

Bestämmelserna i tillämpningskungörelsen är enligt dess 1 § tillämpliga bl a på KB och andra vetenskapliga eller fackliga bibliotek som drivs av det allmänna, (stifts- och landsbiblioteken) och statsunderstödda folkbibliotek med heltidsanställd personal. På

särskild prövning av (Kungl Maj:t) beror om även andra arkiv och bibliotek skall äga rätt att framställa exemplar av fotografi enligt kungörelsen.

I 2 § i kungörelsen sägs att arkiv och bibliotek som nämns i 1 § må genom mikrofilmning eller liknande förfarande framställa kopior av material i sina bestånd och samlingar i den utsträckning som påkallas av beredskaps- och skyddssynpunkter. Det är på denna bestämmelse som kommitténs förslag vilar, när det gäller rätten att framställa mikrofilmkopior av tidningar.

I kungörelsen finns därjämte regler om rätten att framställa kopior för utlåning. Sålunda anges i 2 § andra stycket att i princip högst två kopior får framställas för utlåning, när det gäller ömtåligt eller svårersättligt material. Vidare innehåller kungörelsen regler om kopiering för ersättning av felande delar av verk m m.

Efter det att kommitténs rapport lagts fram, har önskemål uttalats från olika håll om att arkiv av tidningsfilm skall finnas tillgängliga - förutom hos KB - även vid vissa bibliotek ute i landet. Detta motiveras främst av behovet av service gentemot allmänhet och forskning. Redan i dag anskaffas kopior av sådan film till en rad bibliotek, som saknar pappersexemplar av ifrågavarande tidningar. Enligt kommitténs uppfattning är det önskvärt att även i fortsättningen allmänhetens och forskningens intressen tillgodoses genom att offentliga bibliotek ges möjlighet att anskaffa filmkopior av tidningar i ungefär nuvarande omfattning. Det skulle kunna bli fråga om att i vissa fall framställa upp till ett tjugotal kopior av samma filmbild.

Vid sina överväganden har kommittén blivit tveksam om framställande av kopior i denna omfattning är förenligt med gällande bestämmelser, främst de nämnda reglerna i tillämpningskungörelsen till upphovsrättslagen och fotografilagen. Om bibliotek hos KB beställer kopior av sådana tidningar, som biblioteket självt har i sina samlingar, står förfarandet i överensstämmelse med ordalydelsen i kungörelsen. Det kommer emellertid också att bli fråga om uppläggande av filmarkiv hos sådana bibliotek som inte har motsvarande pappersexemplar i sina samlingar. I så fall kan förfarandet svårligen förenas med nuvarande lydelse av bestämmelserna och kvar står frågan om kopiering i den omfattning som det nu skulle bli fråga om över huvud taget kan motiveras från beredskaps- och skyddssynpunkter.

Det är ett allmänt intresse framför allt från forskningssynpunkt att möjligheter skapas att framställa kopior av tidningsfilm i den omfattning som nu har angetts. Med hänsyn härtill och till den ringa betydelse som en sådan kopiering skulle ha för tidningsföretagen och övriga berörda rättsinnehavare synes det

inte böra komma i fråga att denna angelägenhet löses avtalsvägen. Det förtjänar framhållas att en betydande del av den angivna kopieringen avser s k retrospektiv filmning och kopiering av tidigare utkomna tidningsnummer, där tidningsföretagen knappast torde ha tidningsexemplar kvar för försäljning.

Enligt kommitténs uppfattning bör tillämpningskungörelsen utformas på sådant sätt att nämnda behov av kopior av tidningsfilm kan tillgodoses. Kommittén får därför hemställa om ändring av författningen i enlighet härmed, förslagsvis så att man i 2 § som ett nytt andra stycke tar in följande bestämmelse.

"Har kungl biblioteket med stöd av första stycket framställt kopia av tidning, må biblioteket genom förfarande som där sägs framställa ytterligare högst tjugofem kopior att ingå i bestånd och samlingar hos annat arkiv eller bibliotek som sägs i 1 §."

Detta ärende har på kommitténs uppdrag handlagts av undertecknade ordförande och sekreterare samt experten Olsson.

För tidningsfilmningskommittén

Benkt Konnander

Sten Körner

Rätt avskrivet betygar
i tjänsten:

Inga-Lena Ruben

Till Regeringen
Utbildningsdepartementet

Medel för retrospektiv mikrofilmning av svenska dags-
tidningar i skyddssyfte budgetåret 1977/78

Regeringen har genom skilda beslut (1973-11-02, 1974-09-13, 1975-06-05 och 1976-10-21) för vart och ett av budgetåren 1973/74-1976/77 anvisat 200 000 kr till tidningsfilmningskommittén (TFK) för mikrofilmning av svenska dagstidningar i skyddssyfte från den under reservationsanslaget Vetenskapliga bibliotek: Bokinköp m m uppförda anslagsposten Till regeringens disposition.

De medel som regeringen anvisat har TFK använt för främst skyddsfilmning av sådana tidningar som löper risk för snar förslitning till följd av frekvent utnyttjande och papperssönderfall. I PM 1976-09-08 (bilaga) redovisas de på kommitténs uppdrag skyddsfilmade tidningarna under budgetåren 1973/74-1975/76. Kommittén har låtit framställa även positiva kopior på större delen av det skyddsfilmade materialet på grund av att läggen är mycket efterfrågade och hårt slitna. De positiva kopiorna har placerats vid lånecentralen inom kungl biblioteket. Kommittén avser att inom den närmaste tiden beställa ytterligare skyddsfilmning, bl a årgångar av Smålands Allehanda, Nord-Sverige samt Post- och Inrikes Tidningar.

Fortfarande är inemot hälften av volymen hittills utkomna dagstidningar i Sverige ofilmad. Kommittén finner det angeläget att verksamheten med skyddsfilmning

Titelblatt

Titelblatt

Titelblatt

Titelblatt

Titelblatt

kan fortsätta under budgetåret 1977/78. Skyddsfilmingen bör enligt TFK omfatta främst nedlagda dagstidningar samt dagstidningar som av ekonomiska skäl inte har filmats.

TFK kommer att den 17 november 1976 slutjustera en andra rapport (Ds U 1976:14) Dagspress på mikrofilm. Filmning, arkivering, läsning. Rapporten kommer att avges i december 1976. Kommittén har därmed slutfört sitt uppdrag.

Med anledning härav föreslår kommittén att forskningsbiblioteksrådet ges uppdrag att svara för den fortsatta verksamheten med skyddsfilming av svenska dagstidningar fr o m 1977-01-01 tills vidare, i avvaktan på statsmakternas ställningstagande till kommitténs organisationsförslag. TFK föreslår vidare att 200 000 kr ställs till forskningsbiblioteksrådets förfogande för nämnda verksamhet under budgetåret 1977/78.

I handläggningen av detta ärende har deltagit under-tecknad ordförande samt ledamöterna Höglund, Sönnerlind och Torbacke. Föredragande har varit kommitténs sekreterare Sten Körner.

På kommitténs vägnar

Benkt Konnander

Lars Santesson

Kopia till
forskningsbiblioteksrådet

1976-09-08

Sammanställning av dagstidningar som skyddsfilmats
 på kommitténs uppdrag

Post- och Inrikes Tidningar		1844 - 1925
Svenska Morgonbladet		1890 - 1958
- " -	(halvveckouppl)	1893 - 1900
- " -	(landsortsuppl)	1894 (endast pos film)
Tidningen Upsala		1921 - 1958 (en- dast neg film)
Göteborgs-Tidningen		1902 - 1942
Malmö Allehanda		1827 - 1893
Malmö-Tidningen + Veckobilaga		1897 - 1907 (en- dast pos film)
Malmö-Tidningen DN		1896 - 1897
Lunds Weckoblad		1813 - 1897
Dagens Nyheter sydsv uppl		1895 - 1896
Öresunds Posten		1847 - 1939
+ bilagan Våra hem	5/1	1906 - 28/2 1929
Förposten	28/1	1865 - 27/12 1919
Nyaste Förposten	1/5	1875 - 28/3 1891
+ bilagan Murre	7/1	1888 - 7/3 1891
Göteborgs Morgonpost		1896 - 1918
- " -	Vy och Revy	1910 - 1911
- " -	(Morgonposten)	1935 - 1950
Dagen		1888 - 1889 1896 - 1915
Aurora		1899 - 1957
Kristianstads Läns-Demokrat		1932 - 1957

1970-1971

Year	Category	Value
1971 - 1972
1972 - 1973
1973 - 1974
1974 - 1975
1975 - 1976
1976 - 1977
1977 - 1978
1978 - 1979
1979 - 1980
1980 - 1981
1981 - 1982
1982 - 1983
1983 - 1984
1984 - 1985
1985 - 1986
1986 - 1987
1987 - 1988
1988 - 1989
1989 - 1990
1990 - 1991

FÖRSLAG TILL
FÖRORDNING OM MIKROFILMNING AV TIDNING M M.

1 §

Det ankommer på kungl biblioteket att svara för filmning som avses i 1 § lagen (1977:) om skyldighet att avlämna exemplar av tidning m m för mikrofilmning. Kungl biblioteket skall svara även för att sådan filmning sker av tidning och därmed jämförligt material som tidigare har utgivits.

2 §

Kungl biblioteket bestämmer vilket exemplar av tidning och därmed jämförligt material som skall förvaras hos biblioteket som nationalexemplar.

Annat exemplar än nationalexemplar av tidning och därmed jämförligt material som har filmats och som förvaras hos vetenskapligt bibliotek vid universitet och högskolor skall utgallras.

3 §

Närmare föreskrifter om genomförandet av filmning som sägs i 1 § meddelas av kungl biblioteket. I fråga om utgallring som sägs i 2 § andra stycket meddelas närmare föreskrifter av den myndighet som regeringen bestämmer.

